

Stärkande av välfärden och jämställdheten under och efter coronakrisen

Gruppen som tillsattes av social- och hälsovårdsministeriet
och arbets- och näringsministeriet

STATSRÅDETS PUBLIKATIONER 2020:25

vn.fi/sv

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Statsrådets publikationer 2020: 25

Stärkande av välfärden och jämställdheten under och efter coronakrisen

Statsrådet Helsingfors 2020

Statsrådet

ISBN PDF: 978-952-287-903-5

Layout: Statsrådets förvaltningsenhet, publikationsverksamheten

Helsinki 2020

Presentationsblad

Utgivare	Social- och hälsovårdsministeriet, arbets- och näringsministeriet	23.10.2020	
Författare	Gruppen som tillsattes av social- och hälsovårdsministeriet och arbets- och näringsministeriet		
Publikationens titel	Insatser för att stärka välfärden under och efter coronakrisen		
Publikationsseriens namn och nummer	Statsrådets publikationer 2020:25		
ISBN PDF	978-952-287-903-5	ISSN PDF	2490-0966
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-287-903-5		
Sidantal	67	Språk	svenska
Nyckelord	coronakrisen, välfärd, jämställdhet, ojämlikhet, utslagning, jämlikhet, sysselsättning		
Referat	<p>Restriktionerna och rekommendationerna, vars syfte var att trygga befolkningens hälsa och hälso- och sjukvårdens bärkraft under coronakrisen lyckades bromsa spridningen av epidemin och skydda riskgrupperna. Baksidan med dessa undantagsåtgärder har dock varit de allvarliga sociala och ekonomiska konsekvenser som följt av dem.</p> <p>I rapporten, som utarbetats av en grupp av opinionsbildare, lyfter man fram frågor som är kritiska med tanke på välfärdssamhället under coronakrisen. I rapporten bedöms följderna av att införa och avveckla restriktioner samt av att ekonomin och hela samhället återhämtar sig med tanke på den mänskliga och sociala välfärden samt jämställdheten.</p> <p>Det finländska välfärdssamhället skapar en stark grund för att klara av krisen, men man måste göra en kraftansträngning för att undvika de långsiktiga konsekvenser som följt av tidigare recessioner.</p> <p>Konsekvenserna av undantagstillståndet har inte fördelats jämnt bland befolkningen och därför är det viktigt att rikta uppmärksamheten mot dem vars välfärd prövats mest av undantagstillståndet.</p> <p>Ett socialt, mänskligt och ekonomiskt sammanhängande och jämlikt samhälle byggs upp med människovärdet och det ömsesidiga beroendet mellan människor som grund. Krisen avslöjar samhällets brytpunkter, och det är av största vikt att man ingriper i dem för att välfärdssamhället ska kunna bevaras. För konsekvensbedömningen av välfärden behövs fungerande kriterier, regelbunden framställning av information och en permanent utvärderingsstruktur.</p>		
Förläggare	Social- och hälsovårdsministeriet, arbets- och näringsministeriet		
Beställningar/ distribution	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Kuvailulehti

Julkaisija	Sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö	23.10.2020
Tekijät	Sosiaali- ja terveysministeriön ja työ- ja elinkeinoministeriön asettama ryhmä	
Julkaisun nimi	Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jälkeen	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Valtioneuvoston julkaisuja 2020:25	
ISBN PDF	978-952-287-903-5	ISSN PDF 2490-0966
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN: 978-952-287-903-5	
Sivumäärä	67	Kieli ruotsi
Asiasanat	koronakriisi, hyvinvointi, tasa-arvo, eriarvoisuus, syrjäytyminen, yhdenvertaisuus, työllisyys	
Tiivistelmä	<p>Rajoitustoimet ja suositukset, joiden tarkoituksena oli turvata väestön terveys ja terveydenhuollon kantokyky koronakriisin aikana, onnistuivat hidastamaan epidemian leviämistä ja suojaamaan riskiryhmiä. Näiden poikkeustoimien kääntöpuolena on kuitenkin ollut vakavia sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia.</p> <p>Korkean profiilin ryhmän raportissa nostetaan keskusteluun hyvinvointiyhteiskunnan kannalta kriittisiä asioita koronakriisin aikana. Raportissa arvioidaan rajoitusten asettamisen, purkamisen sekä talouden ja koko yhteiskunnan toipumisen seurauksia inhimillisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin sekä tasa-arvon kannalta.</p> <p>Suomalainen hyvinvointiyhteiskunta luo vahvan pohjan kriisistä selviytymiseen, mutta on panostettava, että vältetään aiempien lamojen pitkäkantoiset vahingolliset seuraukset.</p> <p>Poikkeustilanteen vaikutukset eivät ole jakautuneet väestössä tasaisesti, minkä vuoksi on tärkeää suunnata huomiota heihin, joiden hyvinvointia poikkeustilanne on koetellut eniten.</p> <p>Sosiaalisesti, inhimillisesti ja taloudellisesti ehjä ja yhdenvertainen yhteiskunta rakentuu ihmisarvon ja ihmisten keskinäisen riippuvuuden varaan. Koronakriisi paljastaa yhteiskunnan murtumakohtia, joihin puuttuminen on ensisijaisen tärkeää hyvinvointiyhteiskunnan säilyttämiseksi. Hyvinvoinnin vaikutusarviointia varten tarvitaan toimiva kriteeristö, säännöllinen tiedon tuottaminen ja pysyvä arviointirakenne.</p>	
Kustantaja	Sosiaali- ja terveysministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö	
Julkaisun myynti/jakaja	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Innehåll

Sammanfattning.....	8
1 Bakgrund.....	10
2 Lägesbild.....	12
3 Etos som tar oss framåt efter coronakrisen.....	14
4 Starka sidor med Finlands välfärdsmodell.....	18
5 Civilsamhällets viktiga roll	26
6 Den sociala närmiljön och människornas vardag vändes upp och ner	31
7 Psykiskt välbefinnande på prov	38
8 Uppdelning på arbetsmarknaden	43
9 Svagheter som har betonats i anslutning till krisen	50
10 Välfärdspolitiken som föremål för utvärdering	58
11 Till slut.....	63
Material som använts i rapporten.....	64

TILL LÄSAREN

Coronaviruset skakar hela världen. Virusets skakar också vårt samhälle. Vi vet inte hur lång tid läget pågår. Det är ännu inte möjligt att bedöma alla konsekvenser. Redan nu är det dock klart att konsekvenserna drabbar allt från ekonomin till internationella förbindelser och från samhällsstrukturer till sociala relationer.

Mitt i det osäkra läget måste vi försöka se vad som händer, förstå och reagera. Det är ett uppdrag som tillhör enskilda medborgare, offentliga debatter, alla samhällsaktörer och ansvarstagare. Med tanke på uppdraget har statsmakten inlett flera arbetsuppgifter. Denna grupps arbete är en av de uppgifterna.

Gruppen ska granska vad det rådande läget innebär med tanke på alla medborgares välfärd och stärkandet av jämställdheten. Med andra ord ur de utgångspunkter som välfärdssamhället i Finland har byggt på.

Både gruppmedlemmarna och olika aktörer har varit hjälpsamma och tillhandahållit sakkunskap och material som nu är tillgängligt om de mänskliga respektive sociala konsekvenserna av coronakrisen. Det visar att det i samhället råder en omfattande gemensam vilja och oro för hur det går för individer under och efter krisen.

Syftet med denna rapport är att identifiera de områden som är mest kritiska med tanke på välfärden och jämställdheten samt de starka sidor som har uppdragats.

För att vi ska komma stärkta ur krisen både mänskligt, socialt och ekonomiskt krävs gemensamma insatser från alla samhällsområden. Hur väl vi har klarat oss återspeglas i sista hand i hur de som har de allra minsta resurserna har klarat sig.

Helsingfors den 31 maj 2020, Kari Mäkinen, ordförande för gruppen

Sammanfattning

Social- och hälsovårdsministeriet och arbets- och näringsministeriet tillsatte i början av maj en grupp bestående av opinionsbildare för att ge synpunkter och förslag på hur välfärden och jämlikheten ska kunna stärkas i beredningen av slopandet av de restriktioner som införts på grund av coronaepidemin samt för återuppbyggnaden av samhället. Gruppens mandatperiod är 5.5.2020–31.5.2020.

Syftet med arbetsgruppens rapport är att ta upp sådana frågor till diskussion som är kritiska med tanke på välfärdssamhället. Det centrala budskapet i rapporten är att människovärdet och det ömsesidiga beroendeförhållandet mellan människor ska vara utgångspunkten för all verksamhet. Utifrån dessa två etiska grundpelare byggs ett socialt, mänskligt och ekonomiskt sammanhängande och jämlikt samhälle. Det finländska välfärdssamhället skapar en stark grund för att klara av krisen, men vi måste göra en kraftanstängning för att undvika de långsiktiga konsekvenser som följde av lågkonjunkturen på 1990-talet och finanskrisen 2008.

Det civila samhället har haft en viktig roll i skapandet och upprätthållandet av det finländska välfärdssamhället tillsammans med den offentliga sektorn. I krisen betonas det civila samhällets roll i att upprätthålla en social sammanhållning och välfärd. Därför är det viktigt att också i fortsättningen trygga civilsamhällets resurser.

Coronapandemin och restriktionerna har påverkat de sociala relationerna, vardagsstrukturen och vardagens sysslor för oss alla. Restriktionerna eller tolkningen av dem har överfört en central del av de offentliga välfärdstjänsterna till hemmen i form av oavlönat arbete. Konsekvenserna av undantagssituationen har inte fördelat sig jämnt bland befolkningen och därför är det viktigt att rikta uppmärksamhet mot dem vars välfärd har prövats av pandemin mest. Samtidigt måste vi bedöma vilka åtgärder för att avveckla restriktionerna som snabbast kan öka välfärden utan stora hälsorisker. I denna bedömning är konsekvenserna för jämställdheten, jämlikheten och olika åldersgrupper centrala.

Krissituationen, som orsakades av pandemin, och dess konsekvenser för företagsverksamheten ledde nästan omedelbart till försörjningsproblem för dem vars arbete påverkades av restriktionerna direkt. Förlusten av arbetsmöjligheter gällde såväl företagare som arbetstagare som blivit permitterade. Det finns ännu inga uppgifter om hur långvariga de ekonomiska konsekvenserna av pandemin blir, men den betydande försämringen av sysselsättningsmöjligheterna betonar stödåtgärdernas och sysselsättningspolitikens betydelse.

Utöver de ekonomiska förlusterna avslöjar krisen också samhällets brytpunkter, och det är av största vikt att vi ingriper i dem för att bevara välfärdssamhället. Att tillgången till tjänster har avbrutits eller försämrats har påverkat välfärden för många, särskilt för personer som redan är i en utsatt ställning. Konsekvenserna av detta, liksom även av eventuella ekonomiska anpassnings- och nedskärningsåtgärder, ska bedömas jämnt ur olika människogrupper och åldersgruppers synvinkel samt ur köns- perspektiv.

Ekonomi behöver välmående människor och människor en fungerande ekonomi för att må bra. När vi investerar i individers välfärd investerar vi samtidigt i ekonomin. För konsekvensbedömningen av välfärden behövs fungerande kriterier, en regelbunden framställning av information och en permanent utvärderingsstruktur.

1 Bakgrund

Den influensaepidemi som orsakades av coronaviruset bröt ut i Kina i början av 2020 eller möjligen redan i slutet av 2019. I januari 2020 inleddes stränga åtgärder för att begränsa epidemin i Wuhan i Kina. Då verkade västländerna ännu inte oroliga för att coronaviruset skulle kunna spridas från Kina till andra länder. Läget förändrades när en europeisk coronaepidemi började spridas från skidorter i norra Italien till andra länder. Dödligheten ökade och intensivvårdsavdelningarna blev fulla, varför just norra Italien var den första orten som införde stränga restriktioner för att begränsa epidemin. I mars införde alla västländer motsvarande restriktioner.

I mitten av mars vidtog Finland åtgärder som begränsade medborgarnas grundläggande rättigheter. Syftet med åtgärderna var att trygga befolkningens hälsa och hälso- och sjukvårdens kapacitet. Restriktionerna och rekommendationerna har lyckats begränsa spridningen av epidemin och skydda riskgrupperna. Åtgärderna för att skydda medborgarna har dock haft allvarliga sociala och ekonomiska konsekvenser.

Den 8 april 2020 tillsatte Statsrådets kansli en beredningsgrupp som på kort tid ska bereda en plan för att slopa restriktionerna i rätt tid och åtgärda läget efter krisen. Till stöd för beredningsgruppen tillsattes en vetenskapspanel och en underarbetsgrupp som består av företrädare för arbetsmarknadsorganisationer och som kan lägga fram förslag för beredningsgruppen. Arbetsgruppen, som har tillsatts av social- och hälsovårdsministeriet, tar fram en epidemiologisk och medicinsk lägesbild för beredningen. Arbets- och näringsministeriet samt finansministeriet har tillsatt en utredningsarbetsgrupp till stöd för ministeriernas egen analys. Gruppen ska göra en expertbedömning av coronakrisens konsekvenser och åtgärderna för att begränsa skadorna på Finlands ekonomi. Inrikesministeriet har tillsatt en utredare som ska ta fram politikrekommendationer för att förebygga en ökad ojämlikhet och otrygghet i samhället på grund av coronakrisen.

Utöver ovannämnda grupper behövs det också en omfattande vision om hur vi ska kunna undvika negativa sociala konsekvenser och jämställdhetskonskvenser som eventuellt orsakas av att restriktioner har införts och slopats och samhället normaliserats. Social- och hälsovårdsministeriet samt arbets- och näringsministeriet tillsatte i början av maj en grupp bestående av opinionsbildare för att lägga fram förslag på hur välfärden och jämlikheten ska kunna stärkas i beredningen av sloandet av de restriktioner som införts på grund av coronaepidemin samt för återuppbyggnaden av samhället. Gruppens mandatperiod är 6.5.2020–31.5.2020.

Gruppen ska lägga fram synpunkter och förslag till hur vi ska kunna förebygga att sociala problem drar ut på tiden, individer marginaliseras och välfärdsskillnaderna ökar

när restriktioner slopas och läget normaliseras. Ordförande för gruppen var ärkebiskop emeritus Kari Mäkinen, som är SOSTE rf:s fullmäktigeordförande. Medlemmarna i beredningsgruppen är Jukka Haapakoski, verksamhetsledare, Finlands Nationella Organisation för Arbetslösa rf, Olli Kangas, arbetslivsprofessor, Åbo universitet /programdirektör, strategisk forskning, Johanna Kantola, professor, Tammerfors universitet, genusforskning, Jaakko Kiander, direktör, Pensionsskyddscentralen, Kristiina Kumpula, generalsekreterare, FRK, Tuire Santamäki-Vuori, direktör, Institutet för hälsa och välfärd, Päivi Topo, direktör, Äldreinstitutet, och Sari Kokko, ordförande, Synskadades förbund rf.

2 Lägesbild

Undantagsförhållandena började gälla i Finland i mitten av mars. Sammankomster och resor rekommenderades inte och de som kunde följa rekommendationerna uppmanades att jobba hemifrån. Restriktionerna gjorde snabbt att restaurangerna och hotellen stängdes och idrotts- och kulturevenemangen ställdes in. Företag och organisationer inom dessa branscher fick snabbt ekonomiska svårigheter på grund av intäktsbortfall. Snart därefter stängdes gränserna och en stor del av fartygstrafiken och flygtrafiken upphörde.

Begränsningen av sammankomster ledde till ett aldrig tidigare skådat läge där stopp måste sättas för en betydande del av servicenäringarna och normala sammankomster mellan människor. Restriktionerna drabbade olika aktörer på olika sätt. I näringsverksamheten påverkade de restaurangerna, hotellen och trafiken mest. Med undantag av dagligvaruhandeln förlorade detaljhandeln också en stor del av sina kunder.

Skolornas och daghemmens verksamhet begränsades i två månader och många föräldrar var tvungna att balansera mellan arbete, barnavård och barnens distansskola. Personer över 70 år var tvungna att bo i karantänliknande förhållanden och många vardag präglas fortfarande av en ensamhetskänsla. Flera stödåtgärder och tjänster avslutades tillfälligt eller deras nivå sjönk. Det innebar bland annat en försämrad livskvalitet och problem med att sköta dagliga ärenden för rehabiliteringsklienter och personer med funktionsnedsättning.

Restriktionerna visade sig vara effektiva i begränsningen av epidemin. I Finland har antalet smittor, insjuknade, klienter i intensivvården respektive döda varit relativt litet jämfört med många andra länder. I Finland har hälso- och sjukvårdssystemet varit effektivt och intensivvårdsplatserna har räckt till för vårdbehövande. Trots det har smittor och dödsfall inte kunnat förhindras, framför allt på vårdhem.

Åtgärderna för att begränsa epidemin har haft stora ekonomiska konsekvenser i såväl Finland som många andra länder. Detta analyseras i en rapport från en arbetsgrupp som har gjort ett utkast till en ekonomipolitisk krisstrategi. Enligt arbetsgruppens bedömning övergår ekonomin vare sig i Finland eller andra länder till det tidigare tillväxtspåret efter coronakrisen. De totala ekonomiska konsekvenserna av krisen beror på hur långvarig och svår epidemin blir. Hållbarhetsunderskottet i de offentliga finanserna kan kräva svåra anpassningsåtgärder. Då behöver uppmärksamhet ägnas åt att vi inte samtidigt försämrar livsvillkoren för utsatta grupper i samhället.

Kön, etnisk bakgrund, funktionsnedsättning, socioekonomisk ställning och ålder är exempel på skillnader som gör att krisen och krisåtgärderna har olika konsekvenser för

olika människogrupper. Dessutom sammanstrålar skillnaderna så att många befinner sig i en särskilt utsatt och ojämlig ställning. Epidemin medför också mycket ojämlika regionala och yrkesmässiga konsekvenser för människornas möjligheter att skydda sig mot smitta. Den ekonomiska krisen drabbar olika befolkningsgrupper och yrkesgrupper på olika sätt. Det finns stora skillnader mellan olika regioner i hur regionens näringsstruktur kan bemöta konsekvenserna av krisen. Utsatthet och sociala konsekvenser av krisen är bundna till regionens näringsstruktur och ekonomiska läge.

Vi befinner oss i en situation där det råder en stor osäkerhet. Det globala systemet är i obalans, vilket påverkar samhället i Finland. Vi jobbar på många olika nivåer för att bevara vårt välfärdssamhälle. I maj 2020 har vi mycket liten kännedom om hur coronavirusepidemin utvecklas och påverkar framtiden och människors välmående. De verkliga konsekvenserna av krisen blir klara först på lång sikt och flera undersökningar om de åtgärder som genomfördes nu kommer att göras. I nuläget måste bedömningar göras utifrån bristfällig, icke färdig och splittrad kunskap.

Den stora depressionen på 1990-talet och den långvariga lågkonjunkturen efter finanskrisen 2008 har kastat en lång skugga. Vi bör lära av de erfarenheterna när vi fattar beslut om återuppbyggnad. Det är viktigt med ömsesidighet mellan ekonomi och välfärd. Ekonomin behöver välmående människor och människor en fungerande ekonomi för att må bra. När vi investerar i individers välfärd investerar vi samtidigt i ekonomin.

3 Etos som tar oss framåt efter coronakrisen

En svår och osäker tid utgör en indikator på hur stark samhällets etiska grund är. Så händer det i coronakrisen. Krisen medför såväl möjligheter att stärka samhällets sammanhållning och förtroende som risker att de befintliga klyftorna och problemen blir ännu djupare och att det uppstår nya klyftor och problem. Dessutom öppnar en exceptionell tid möjligheter till sådana förändringar som inte är möjliga under normala förhållanden. Det är möjligt att påverka i vilken riktning läget utvecklas till följd av coronakrisen genom aktiva och målmedvetna åtgärder.

Detta är i sista hand avgörande för samhällets ekonomiska, sociala och mänskliga bärkraft på lång sikt. Samtidigt som vi satsar på att normalisera ekonomin och annan aktivitet ska vi därför också i samma utsträckning sörja för återuppbyggnaden på både mänsklig och social nivå. Dessa nivåer är bundna till varandra.

Coronakrisen har gjort att vi på ett tydligare sätt än förut har konfronterats av det faktum att sjukdomar, svaghet, död, lidande, oförutsägbarhet och osäkerhet också hör till livet. Dessa är en del av livet för oss alla och inte omständigheter som endast hör till åldrandet eller en viss särskild människogrupp. Det som i stället är avgörande är hur de tas emot gemensamt och hur vi ska leva med dem.

I denna rapport lyfter undantagssituationen på grund av coronaviruset fram två etiska principer och värden som utgör de grundvalar som vårt samhälle är byggt på.

Människovärde

Det första etoset är människovärde. Alla människor har ett jämlikt och omistligt värde, rätt till ett gott liv och rätt till delaktighet i den gemensamma välfärden.

Individer får inte separeras på grund av ålder, kön, förmögenhet, bakgrund eller egenskaper. Krisen drabbar dock medborgare på olika sätt. Krisen har inte till alla delar mött en jämlik verklighet. Vissa har redan goda möjligheter och resurser att ta emot krisen, medan andra har sämre förutsättningar.

Jämlikhet förutsätter att alla har möjligheter att klara sig. Livet kan rasa för vem som helst. Var och en ska kunna lita på att han eller hon vid sjukdom får så bra vård som möjligt och inte vid svårigheter blir lämnad ensam utan stöd. Denna utgångspunkt bör styra både det allmännas och civilsamhällets verksamhet.

Det är viktigt att det allmännas och civilsamhällets etos är parallella. Det har återspeglats i hur kommuner, organisationer, församlingar och företag under undantagsförhållanden har hittat nya samarbetsformer för att göra det lättare att klara sig i den förändrade vardagen.

Lika viktigt är det att det gemensamma bästa inte stöder sig på den moraliska förmågan hos enskilda medborgare, organisationer eller andra aktörer. Statsmakten har förbundet sig till det gemensamma bästa i lagstiftningen och myndigheternas verksamhet. I sista hand fastställs förbindelsen till den etiska grunden för det gemensamma bästa i grundlagen och internationella konventioner. Dessa innefattar principer som gäller alla människor utan att det görs skillnad mellan olika människor och som det allmänna ska iaktta. När olika beslut upprepade gånger under krisen bedöms i relation till grundlagen, är det inte enbart fråga om juridik. Det är fråga om att åtgärder speglas mot den gemensamma etiska grunden för samhället.

Under krisen och vid återuppbyggnaden efter krisen står vi inför etiskt motstridiga situationer och beslut. Det kan vi inte undvika. Vi är tvungna att gå med på icke färdiga lösningar. I så fall bör vi inte glömma den etiska grunden på vilka beslut fattas och konsekvenserna av besluten utvärderas.

- Livet kan rasa för vem som helst. Var och en ska kunna lita på att han eller hon vid sjukdom får så bra vård som möjligt och inte vid svårigheter blir lämnad ensam utan stöd. Denna utgångspunkt bör styra både det allmännas och civilsamhällets verksamhet.

Beroendeförhållanden mellan människor

Det andra bärande etos som coronakrisen har lyft fram är beroendeförhållanden mellan människor. Det berör både enskilda människor, samfund, staten och hela den globala mänskligheten.

Inte en enda människa klarar sig ensam med sina egna resurser. Ingen är enbart sin egen lyckas smed. Vad som händer en individ angår oss alla. Detta syns samtidigt som vi på grund av restriktionerna för sociala relationer har varit tvungna att vara mer åtskilda från andra än normalt. Konsekvenserna kan vara svåra för dem som har varit isolerade och för dem som inte har haft möjlighet att vara isolerade.

De grundläggande beroendeförhållandena mellan människor medför också samhälleliga konsekvenser. Krisen har till exempel visat vilken grundläggande betydelse omsorgen har som en samhällelig resurs. Med ömsesidiga beroendeförhållanden avses

även att ett samhälle är lika starkt som sin svagaste länk. Därför ska samhällets tillstånd alltid granskas med tanke på den svagaste länken.

I krisen och återuppbyggnaden efter krisen ska särskild uppmärksamhet och satsning därför riktas till områden där de största mänskliga, sociala och ekonomiska problemen som orsakats och avslöjats av undantagsförhållandena finns. Problemen kan vara stora på grund av att krisen i sig har orsakat dem eller för att resurserna att ta emot det förändrade läget redan har varit svaga.

Ju svagare resurser en individ har för att klara sig, desto starkare är det allmännas skyldighet att se till att individen klarar sig. Det kräver långvariga bestående lösningar. Det är inte fråga om ett ärende inom ett visst politikområde, utan om en utgångspunkt för hela samhällspolitiken, dvs. att trygga välfärd och ett gott liv för alla medborgare på ett jämlikt sätt. Detta bör också utgöra en grund för bedömning av beslut.

- Med ömsesidiga beroendeförhållanden avses även att ett samhälle är lika starkt som sin svagaste länk. Därför ska samhällets tillstånd alltid granskas med tanke på den svagaste länken.

Gemensamt etos

Utifrån dessa två etiska grundpelare byggs ett socialt, mänskligt och ekonomiskt sammanhängande och jämlikt samhälle. Under coronakrisen ska alla aktörer förbinda sig till dessa pelare.

Förbindelsen gäller inte enbart de interna frågorna i vårt samhälle. Samma etiska principer gäller för deltagande i ett globalt ansvarstagande och samarbete. Återställandet efter coronakrisen förutsätter ett aktivt internationellt samarbete inom forskning och förebyggande av virusets spridning. Globalt ömsesidiga beroendeförhållanden kräver särskilt fokus på att tillväxtländerna och de bräckligaste staterna ska klara sig.

Om vi inte hårt och målmedvetet håller fast vid det gemensamma etoset, är det möjligt att krisen leder till inåtvändande, tryggande av förmåner för de starka på bekostnad av de svaga och till allt längre socioekonomiska och kulturella avstånd och avstånd mellan generationerna. Dessutom kan det hända att samhället blir delat så att en del av medborgarna endast förblir föremål för åtgärder som vidtas av de parter som upprätthåller samhället. En särskild risk är att de svagaste förblir ensamma utan tillräckligt stöd, skydd och omsorg. Dessa konsekvenser är ödesdigra med tanke på samhällets sammanhållning och den sociala, mänskliga och ekonomiska bärkraften på lång sikt.

Det är viktigt att allas åtgärder under och efter krisen ska höja förtroendet. Förtroende kan inte köpas, tvingas eller skapas genom hot. Förtroende kan inte heller skapas med bara ord. Det kan endast byggas upp genom gärningar. Förtroendet kan höjas av en gemensam uppfattning om att åtgärderna under den svåra tiden är rättvisa och vittnar om etisk vilja i samma riktning och om att alla sitter i samma båt.

I bästa fall stärker den gemensamt delade krisen det solidariska ansvaret och viljan att arbeta för det gemensamma bästa. Krisen kan även utgöra en möjlighet att hitta nya lösningar som ökar jämställdheten och minskar ojämlikheten, och att åtgärda tidigare svagheter i samhället. Krisen kan utgöra ett styrmedel för att utvärdera huruvida den officiella socialpolitiken, de offentliga aktörerna och civilsamhället har kapacitet att upptäcka och ingripa i sådana svagheter.

Coronakrisen belastar individer på mycket olika sätt – vissa hårdare än andra. Dessutom belastar krisen hela samhället. Den kräver exceptionella åtgärder och en exceptionell anpassning. Coronakrisen skapar osäkerhet, omedvetenhet och känsla av otrygghet. De psykiska resurserna behöver också återhämta sig och upprätthållas på ett aktivt sätt. Det berör dem som bär ansvar i det dagliga arbetet och beslutsfattandet. Det berör hela samhället där den psykiska belastningen i den exceptionella situationen stegvis ökar.

Alla aktörer, såväl det allmänna, civilsamhället, allmänheten som företagen, ska ha en lugn och stark målmedvetenhet att ta itu med akuta behov. Det behövs dock även samtycke till att leva med osäkerheten och otrygghetskänslan.

Det behövs långsiktighet och rofylldhet, ett långsiktigt perspektiv på livet – både bakåt och framåt – och erfarenhet av att vi under svåra tider kan bygga samhället utgående från det starka gemensamma etoset. Det är särskilt viktigt, eftersom vi befinner oss inför ännu större svårigheter, såsom klimatförändringarna.

- Det behövs förtroende för att bilda en gemensam uppfattning om att åtgärderna under den svåra tiden är rättvisa och vittnar om etisk vilja i samma riktning och om att alla sitter i samma båt.

4 Starka sidor med Finlands välfärdsmodell

Finlands välfärdsmodell har skapat en stark grund för att åtgärda coronakrisen och dess konsekvenser.

Välfärdssamhällets historia är en framgångssaga. I sin bok *Upheaval: How nations cope with crisis and change* tar Jared Diamond upp Finland som exempel på ett land som lyckades med den materiella och den psykiska återuppbyggnaden av nationen efter kriget. Finland inledde uppbyggandet av den sociala tryggheten relativt sent jämfört med flera andra länder, men utgick redan från början från principen om universalism, vilket inte var läget i de flesta länder.

Till skillnad från de centraleuropeiska länderna som utgick från så kallade arbetarförsäkringar som garanterade utkomstskydd för löntagare, och de angloamerikanska länderna som byggde upp ett behovsprövat skydd för fattiga, medan medelklasserna förberedde sig för sociala risker genom individuella lösningar, utgick Finland från hela folket. Vid sidan av universella inkomstöverföringar och tjänster som är avsedda för alla har det i alla fall byggts upp separata inkomstrelaterade system med behovsprövning för att stödja individer i att klara sig. Finlands modell har på ett effektivt sätt lyckats förebygga fattigdom och social utslagning.

Välfärdsstaten har framför allt skapat möjligheter för kvinnor att jobba, genom att tillhandahålla vissa viktiga tjänster (till exempel en subjektiv rätt till dagvård av barn) och även arbetstillfällen inom den offentliga sektorn. Den har möjliggjort förening av offentligt liv och privatliv för båda föräldrarna. I Finland är fattigdomen och den materiella bristen bland hela befolkningen och olika befolkningsgrupper bland de minsta i världen. Efter andra världskriget släpade utbildningen i Finland efter utbildningen i de övriga västländerna. Det utbildningssystem som byggdes upp på 1970-talet har dock fungerat väl och gett goda resultat. Till följd av det universella utbildningssystemet har utbildningen inte enbart varit ett privilegium för barn som kommer från välbeställda hem. En god eller dålig socioekonomisk ställning går inte på samma sätt i arv från föräldrar till barn som i flera andra länder. Finland har varit ett relativt öppet samhälle med möjligheter.

- Jämfört med de flesta andra länder har Finland redan från början utgått från principerna om universalism.
- Finlands modell har på ett effektivt sätt lyckats förebygga fattigdom och social utslagning och främja jämställdhet mellan könen.

Depressioner som välfärdsstatens hållbarhetsprov

Det finländska välfärdssamhället och dess strukturer har varit tvunget att genomgå hållbarhetsprov redan före coronakrisen. Depressionen på 1990-talet var djup. Den inhemska efterfrågan avtog och till följd av depressionen i västvärlden och Sovjetunionens upplösning i öst avstannade exporten och produktionen sjönk. Dessa omständigheter ledde till att arbetslöshetsgraden steg till 16 procent och den offentliga sektorn, som i praktiken hade varit skuldfri, snabbt blev skuldsatt. Efter den djupa chocken återhämtade sig ekonomin fort. Den ekonomiska tillväxten berörde dock inte alla på samma sätt. Inkomstskillnaderna och fattigdomssiffrorna började gå upp. Inför det nya årtusendet avtog denna utveckling, men siffrorna stannade ändå på en högre nivå än förut.

Den globala depressionen efter finanskrisen 2008 drabbade Finland hårt. Nedgången i exporten och nationalprodukten var till och med kraftigare under 2009 än i början av 1990-talet. Dessutom följdes finanskrisen av en skuldcrisis i euroområdet, vilket ledde till att den ekonomiska utvecklingen på hela 2010-talet förblev relativt svag. Å andra sidan utvecklades sysselsättningen mer gynnsamt på 2010-talet än på 1990-talet, då Finland led av en långvarig, stor arbetslöshet. Till följd av den tröga tillväxten var läget inom den offentliga sektorn i Finland dock betydligt svagare 2019, dvs. före coronakrisen, än före de ekonomiska kriserna 1991 och 2009.

Den finländska välfärdsstaten, inbegripet dess universella och riktade förmåner, har utgjort en buffert som avvärjt de värsta slagen av depressionen. Genomsnittliga granskningar döljer dock grupper där den tribut som depressionen krävt har varit orimligt stor. Mest har de negativa konsekvenserna drabbat ensamföräldrar, dem som hör till grupper med lägst inkomst, personer med funktionsnedsättning, arbetslösa, invandrare och personer som endast har grundläggande utbildning. När vi dryftar den samhällspolitik som ska föras efter pandemin, ska vi därför lägga fokus på just de mest utsatta personerna.

I båda ovan angivna stora depressionerna ökade antalet klienter i det officiella systemet för utkomststöd och stödperioderna var långa. Den officiella hjälpen var dock otillräcklig för många. Organisationer inom den tredje sektorn och kyrkornas diakonarbete spelade en allt större roll.

I skrivande stund har vi inte vetskap om hur djup och bestående den ekonomiska nedgången till följd av pandemin blir. Vi har utgått från att denna nedgång till sin art skiljer sig från depressionerna 1990 och 2008. Arbetslöshet drabbar nu servicesektorn (tidigare: industrin), kvinnor (tidigare: män) och, bland de olika åldersgrupperna, främst 25–34-åringar (tidigare: äldre åldersgrupper). Enligt en prognos skiljer sig dessutom profilen för denna nedgång från de två tidigare depressionerna och konsekvenserna

kommer att bli långvarigare. Det finns en risk för att de grupper som led av de tidigare depressionerna mest nu måste bära den tyngsta bördan.

- Den finländska välfärdsstaten, inbegripet dess universella och riktade förmåner, har utgjort en buffert som avvärjt de värsta slagen av depressionen.
- När vi dryftar den samhällspolitik som ska föras efter pandemin, ska vi lägga fokus på just de mest utsatta personerna.
- Det finns en risk för att de grupper som led av de tidigare depressionerna mest även nu hamnar i en malström och måste bära den tyngsta bördan.

Åtgärder som stöder individers välfärd och ekonomi

I rapporten från en arbetsgrupp som behandlat ojämlikhetsfrågor är välfärdsstatens åtgärder indelade i tre huvudgrupper: åtgärder för att trygga, återställa och rädda. I den första gruppen ingår åtgärder som skapar förutsättningar för individers självständiga liv på egna villkor. Samhället och dess politik (till exempel familjepolitik, utbildningspolitik, arbetspolitik, socialpolitik, hälsopolitik, jämställdhetspolitik, bostadspolitik och miljöpolitik) skapar en grund för individers liv.

Det finländska välfärdssamhällets historia erbjuder ett exempel på hur ett fattigt och primitivt land blev ett av de mest utvecklade välfärdssamhällena i världen och en av föregångarna i att uppnå jämställdhet.

I denna trend har det rått en god cirkel mellan den offentliga sektorn, civilsamhället, den privata produktionsverksamheten och individernas välfärd, en cirkel som nu i efterhand kan karaktäriseras som välfärdsekonomi. Utgångspunkten har varit en positiv relation som stärker ekonomin och välfärden. Sociala investeringar i individer, deras välfärd och funktionsförmåga är viktiga och skapar förutsättningar för ekonomiska investeringar och ekonomisk verksamhet. Jämställdhet mellan könen är också en relevant del av en hållbar ekonomi och ekonomisk politik.

Återställande åtgärder har samband med att lindra konsekvenserna av olika sociala risker, bland annat sjukdomar, arbetslöshet, arbetsoförmåga och ålderdom. De återställande åtgärderna utgörs av inkomstöverföringar och tjänster. Vid sjukdomar eller olyckor tillhandahålls exempelvis inkomstöverföringar som ersätter inkomstbortfall samt hälso- och rehabiliteringstjänster. Syftet är att trygga utkomsten för individer och familjer under tider för inkomstbortfall och att återställa arbetsförmågan. På motsvarande sätt fungerar även utkomstskyddet för arbetslösa och övriga socialförsäkringsformer. I dessa åtgärder syns den finländska välfärdsstatens speciella egenskaper.

För det första har vi en bosättningsbaserad grundtrygghet som utgår från en folkförsäkring, som i princip är universell och som syftar till att garantera en anständig utkomst för alla. För det andra har vi en inkomstrelaterad trygghet som bygger på en arbetarförsäkringstradition och som är en garanti vid inkomstbortfall.

Räddande åtgärder riktas speciellt till personer i utsatt ställning. Medan de återstående åtgärderna har ett tydligt avgränsat samband med sociala risker, löper de klienter som är föremål för räddande åtgärder – som vanligen består av olika former av utkomststöd och socialt arbete – flera överlappande risker. För att dessa klienter ska kunna stödjas behövs det därför samarbete mellan många olika sektorer. Dessutom är den officiella sociala tryggheten, välfärdsstaten, inte ofta tillräcklig för dessa klienter. Utöver de officiella hjälpsystemen behövs ett välfärdssamhälle där organisationer, privata aktörer och närmiljöer har en viss betydelse.

Olika internationella socialpolitiska jämförelser har lyft fram begreppet omfördelningsparadox, dvs. länder som speciellt har försökt hjälpa fattiga och rikta social trygghet till de sämst ställda i samhället har lyckats i kampen mot fattigdom sämre än länder som tillhandahåller universella förmåner. Behovsprövade system kategoriserar individer som betalare och förmånstagare, vi och dem. Vi vill inte alltid betala deras förmåner. Därför är syftet att minimera förmånerna. Enbart en fattigdomspolitik ger dåliga resultat. Universella orsaksbaserade inkomstöverföringar bidrar till medborgarnas betalningsvilja. Dessutom har den offentliga servicen (framför allt småbarnspedagogiken och tjänsterna för äldre) en stor betydelse för jämställdheten mellan könen. När alla också kan anse sig vara förmånstagare, dvs. nettobetalarare i ett livsskede och nettotagare i ett annat livsskede, kan systemet anses vara rättvist och tillförlitligt.

En granskning av Finlands välfärdsmodell och dess resultat visar också att det alltid behövs riktade åtgärder för att komplettera det universella systemet, positiv särbehandling för att utjämna skillnaderna i utgångspunkterna för människors liv och för att därigenom främja en faktisk jämlikhet. För att uppnå lika möjligheter, jämlikhet och jämställdhet behöver vissa individer mer tjänster eller stöd, eller olika slags tjänster och stöd, än vad andra behöver.

Minskningen av ojämlikheten och förebyggandet av ökade välfärdsskillnader medför både etiska och ekonomiska fördelar. Alla vinner i ett jämlikt samhälle. Om ojämlikheten ökar, minskar samhällets sociala sammanhållning och förtroendet för samhället, dess institutioner och medmänniskor. Ojämlikhet tär på välfärdssamhällets grundvarlar. Ojämlikhet är en likadan uppmaning som förändringen i befolkningsstrukturen, den globala ekonomiska och tekniska brytningstiden eller den värdeförändring som överbetonar individualiteten och kommersialiseringen.

Välfärdsstaten utgår från förtroende. Institutioner, oavsett om det gäller ett rättssystem, polis, social trygghet eller ett politiskt system, ska agera så att individer kan lita på dem. De unga ska kunna lita på en överenskommelse mellan generationerna om att nästa generation också finansierar tjänster för äldre och pensioner när de nuvarande ungas generation själv behöver dem. Om detta förtroende sjunker, är det ägnat att betona individuella förberedelser i stället för gemensamma trygghetssystem. Olika internationella jämförelser visar att Finland är ett land med förtroende. På samma sätt som de övriga nordborna har finländarna större förtroende för varandra och landets samhällsinstitutioner samt för att institutionerna fungerar rättvist och väl än vad invånare i andra länder inom Europeiska unionen har. Även sett till denna dimension fungerar det nordiska systemet mycket bra.

Läget är dock känsligt för förändringar. Samhällssystemen ska dock i den dagliga verksamheten förnya och förtjäna de grundvalar på vilka systemen försvaras. Förändringar i förhållandena kräver även ändringar i samhällsinstitutionerna. Den rådande pandemin är en mycket stor förändring i förhållandena. Finlands historia visar att vårt samhälle har kunnat anpassa sig till och klara av exceptionella förhållanden. I anslutning till åtgärder efter pandemin erbjuder välfärdsstatens universella förmåner, som kompletteras med riktade och behovsprövade förmåner, grundvalar för att stödja individer och familjer i klara sig i krisen. En fungerande offentlig service är viktig. Framgångsrik krispolitik kräver samarbete mellan den offentliga sektorn, organisationerna, civilsamhället och den privata sektorn.

Endast ett samhälle med en tillräcklig social sammanhållning är ekonomiskt hållbart. Sammanhållningen skapar grundvalar för en smidig ekonomi. Samtidigt skapar en stark ekonomi förutsättningar för att finansiera välfärdspolitik och förbättra livskvaliteten.

- Det har rått en god cirkel mellan den offentliga sektorn, civilsamhället, den privata produktionsverksamheten och individernas välfärd, en cirkel som kan karaktäriseras som välfärdsekonomi. Utgångspunkten har varit en positiv relation som stärker ekonomin och välfärden. Sociala investeringar i individer, deras välfärd och funktionsförmåga är viktiga och skapar förutsättningar för ekonomiska investeringar och ekonomisk verksamhet. Jämställdhet mellan könen är också en relevant del av en hållbar ekonomi och ekonomisk politik.
- Utöver de officiella hjälpsystemen behövs ett välfärdssamhälle där organisationer, privata aktörer och närmiljöer har en viss betydelse.
- En granskning av Finlands välfärdsmodell och dess resultat visar också att det alltid behövs riktade åtgärder för att komplettera det universella systemet, positiv särbehandling för att utjämna skillnaderna i utgångs-

punkterna för människors liv och för att därigenom främja en faktisk jämlikhet. För att uppnå lika möjligheter och jämställdhet behöver vissa individer mer stöd än andra.

- Ojämlikhet är en likadan uppmaning som förändringen i befolkningsstrukturen, den globala ekonomiska och tekniska brytningstiden eller den värdeförändring som överbetonar individualiteten och kommersialiseringen.

Sociala investeringar

Europeiska unionens socialpolitiska program handlar ofta om sociala investeringar. Med sociala investeringar avses att vi måste övergå från kompensatoriska ersättningar för skador på grund av risker, till exempel arbetslöshet eller arbetsoförmåga, till politik som förutser och förebygger sociala risker. Övergången kan ske genom investeringar i individer, småbarnspedagogik och utbildning, olika social- och hälsovårdstjänster och arbetskraftsservice som stöder individers förmågor och färdigheter att klara sig på egen hand. EU:s tänkande har utgått från en övergång från en välfärdsstatsmodell av centraleuropeisk typ med fokus på inkomstöverföringar till en socialservicemodell av nordisk typ. Olika tjänster har med andra ord haft en programmessig prioritering. Visserligen har sociala inkomstöverföringar en viktig roll.

Det behövs tillräckliga inkomstöverföringar och olika förebyggande tjänster som främjar individers hälsa samt korrigerande tjänster. I kriser är alla dessa akuta. En stor del av dem som behöver hjälp får hjälp i form av pengar, andra inte. Ofta behöver de mest utsatta personerna många tjänster utöver pengar.

Utkomststödet har redan tillfälligt ändrats och gjorts mer flexibelt så att utkomsten kan tryggas i denna krissituation av helt ny typ. Det sociala trygghetssystemets kapacitet att hjälpa dem som behöver ett tillfälligt utkomststöd och personer i utsatt ställning är ett viktigt verktyg för att hantera de sociala konsekvenserna av krisen. Regeringen har tillsatt en parlamentarisk kommitté som ska bereda en reform av den sociala tryggheten. Syftet med reformen är ett socialt trygghetssystem som ur individens synvinkel är tydligare och mer fungerande. Syftet med reformen är att framtidens sociala trygghet erbjuder en begriplig helhet av inkomstöverföringar och tjänster på en tillräcklig nivå i rätt tid.

Alla politiska partiers socialpolitiska program lyfter fram att den sociala tryggheten ska förenklas och att de splittrade grundtrygghetsförmånerna ska förenas. Det verkar råda stor politisk enighet om detta mål. Det råder också stor enighet om att grundtrygghetsförmånerna och tjänsterna ska integreras på ett bättre sätt. Ett av de viktigaste målen för reformen är att penningförmånerna och tjänsterna ska integreras på ett ännu

bättre sätt och i rätt tid. Vanligen har personer i utsatt ställning flera överlappande utmaningar som i möjligaste mån bör avhjälpas på ett integrerat sätt. När ett problem har lösts, blir läget inte nödvändigtvis avsevärt lättare om de övriga problemen inte har avhjälpats. Att bli nykter hjälper inte ensam en bostadslös alkoholist som lider av psykisk ohälsa, om det inte samtidigt tillhandahålls boendeservice och hälso- och sjukvårdsservice. Problemen underblåser och stärker varandra. Därför bör de om möjligt lösas samtidigt.

- Det behövs tillräckliga inkomstöverföringar och olika förebyggande tjänster som främjar individers hälsa samt korrigerande tjänster. I kriser är alla dessa akuta. En stor del av dem som behöver hjälp får hjälp i form av pengar, andra inte. Ofta behöver de mest utsatta personerna många tjänster utöver pengar.

Rättvisa mellan generationerna

En hållbar välfärdspolitik bygger på en tillförlitlig generationsöverenskommelse. Med tillförlitlighet avses att de olika generationerna ska uppfatta att avgifterna står i rättvis relation till de förmåner som beviljas baserat på avgifterna. I en idealisk situation är avgifterna och förmånerna i en universell socialpolitisk modell i balans. Alla betalar och kan även räkna med att de får valuta för pengarna. Socialförsäkringssystemet fungerar i princip så här. Vi betalar socialförsäkringsavgifter för att vi i händelse av en risk får ett ekonomiskt stöd när förvärvsinkomsten av en eller annan orsak har upphört. I denna så kallade horisontella inkomstfördelning överförs resurser under en individs livscykel.

Socialpolitiken innebär inte enbart att pengar överförs från en individ till en annan. I alla samhällen sker det även en vertikal inkomstfördelning från starka till svaga, från friska till sjuka, från rika till fattiga och från personer i en aktiv ålder till barn och äldre. Om denna vertikala utjämning inte fanns, skulle inga samhällen vare sig fungera eller kvarstå, oavsett vilken typ av samhälle det är fråga om. Den vertikala omfördelningen är universell, men dess form och omfattning varierar beroende på tid och plats.

Demografiska förändringar utmanar den gamla generationsöverenskommelsen. En likadan trend kan ses i alla länder: stora årskullar följs av mindre årskullar. Å ena sidan behöver de minskande årskullarna säkerställa den egna sociala tryggheten genom en horisontell fördelning och sörja för den tidigare generationen och å andra sidan säkerställa kontinuiteten i samhället genom att stödja nästa generation.

Befolkningsstrukturen i Finland omfattar ett allt större antal äldre personer och därför är det viktigt att främja de äldres hälsa och funktionsförmåga. På så sätt kan ökningen

i vård- och omsorgskostnaderna hanteras på ett etiskt och socialt hållbart sätt. På grund av coronakrisen är hanteringen ännu viktigare än förut. Särskild uppmärksamhet ska ägnas åt regioner där den relativa andelen äldre av befolkningen är högst.

För att vi ska kunna klara av coronakrisen krävs en rättvis fördelning av kostnaderna för åtgärdandet av krisen. Då kan en rättvis generationsöverenskommelse upprätthållas under förutsättning att bördan inte ska bli orimlig för någon generation.

- Med tanke på den vertikala fördelningen av inkomsterna och kostnaderna gäller det att se till att kostnaderna inte ska bli en orimlig börda för dem vars resurser redan i utgångsläget är svaga.
- För att vi ska kunna klara av krisen krävs en rättvis fördelning av kostnaderna för åtgärdandet av krisen. Då kan en rättvis generationsöverenskommelse upprätthållas under förutsättning att bördan inte ska bli orimlig för någon generation.

5 Civilsamhällets viktiga roll

Ett livskraftigt och mångskiftande civilsamhälle har varit en viktig påverkare i att skapa ett finländskt välfärdssamhälle, och är samtidigt ett resultat av välfärdssamhället. Civilsamhället består av olika aktörer, inbegripet organisationer, ideologiska och religiösa samfund och spontana lokala eller tematiska kortvariga aktivistgrupper som till stor del är självstyrande.

Olika civilsamhällesorganisationer och församlingar kompletterar välfärdstjänsterna och tillhandahåller service på områden där offentliga tjänster inte finns tillgängliga. Välfärdssamhället är ett förtroendesamhälle där medborgaraktivister har en viktig roll i att stärka de demokratiska möjligheterna att påverka och deltagandet i beslutsfattandet.

Civilsamhället i Finland är rikt. I föreningsregistret finns 120 000 organisationer av vilka 70 000 är aktiva. Antalet oregistrerade organisationer är 30 000. I civilsamhällesorganisationernas hjälpverksamhet tillhandahåller personalen sina målgrupper och organisationernas aktörer handledning, debriefing och råd. I de flesta organisationer erbjuder frivilliga, som stöds av yrkesutbildade, frivilligt stöd och kamratstöd efter olika behov. Dessutom tillhandahåller flera organisationer service och verksamhet för regioner eller människor för vilka andra aktörer inte tillhandahåller sådan service eller verksamhet som regionerna eller människorna behöver.

Under coronakrisen har verksamheten och serviceutbudet i samfundens spontana stödgrupper ökat betydligt och samtidigt framför allt stärkt samhörigheten inom samfunden.

Medan restriktionerna är i kraft är civilsamhällsaktörernas roll att tillhandahålla för alla intresserade plattformar för en betydelsefull verksamhet samt kamratstöd och verksamhet. Detta hjälper till i praktiska situationer, upprätthåller sociala relationer och stärker människornas framtidstro och deltagande i beslut som berör en själv.

Organisationer har snabbt flyttat sina tjänster till den elektroniska världen, men har även sökt metoder för att nå individer som inte använder digitala tjänster. Framför allt mathjälp och hjälp med att uträtta ärenden har blivit viktiga metoder för att hjälpa och träffa dem som behöver hjälp. Dessutom har antalet kontakter med organisationernas handlednings- och rådgivningstjänster ökat. Handledning och rådgivning är verksamhetsformer där den privata sektorn har börjat stödja aktörer inom civilsamhället genom riksomfattande och lokala åtgärder.

Medan epidemin pågår betonas betydelsen av aktörer inom civilsamhället som insamlare och förmedlare av information. Närheten och omedelbarheten i verksamheten gör att information kan samlas in från personer och om faktorer som myndigheternas informationsinsamling inte når ut till. Organisationerna söker och företräder dem som riskerar att förbli utanför det officiella servicesystemet, och försvarar dem som ofta inte själva kan.

Servicen och verksamheten har flyttats till internet och tillhandahålls på olika digitala plattformar. Plattformarna är inte tillgängliga för alla och därför förblir till exempel en del av de äldre och personerna med funktionsnedsättning utanför servicen. Läget medför längtan efter personliga möten och service eller verksamhet som av hävd tillhandahålls per telefon (till exempel Synskadades förbunds samtalsring). På grund av läget har organisationerna lyft fram begreppet social skuld som uppstår när en del av dem som behöver hjälp förblir utanför allt stöd. När restriktionerna har slopats, behöver de samarbetsformer som har skapats under krisen också stärkas så att de hjälpbehövande som har förblivit utanför hjälpen kan nås.

- Välfärdssamhället är ett förtroendesamhälle där medborgaraktivister har en viktig roll i att stärka de demokratiska möjligheterna att påverka och deltagandet i beslutsfattandet.
- Medan restriktionerna är i kraft är civilsamhällsaktörernas roll att tillhandahålla plattformar för en betydelsefull verksamhet samt kamratstöd och verksamhet för alla intresserade. Detta hjälper till i praktiska situationer, upprätthåller sociala relationer och stärker människornas framtidstro och deltagande i beslut som berör en själv.
- Organisationerna söker och företräder dem som riskerar att förbli utanför det officiella servicesystemet, och försvarar dem som ofta inte själva kan.

Samarbete mellan organisationer och kommuner

De verksamhetsmodeller som har tagits fram av olika organisationer och aktörer inom civilsamhället integreras också i den kommunala verksamheten. Integrationen vittnar om att aktörerna inom civilsamhället kan beakta medlemmarnas behov och tillsammans med medlemmarna utveckla fungerande lösningar. Detta har betonats även under coronakrisen och bidragit till ett mer intensivt samarbete mellan organisationer och kommuner runtom i Finland. Om kommunen redan har haft fungerande samarbetsformer med olika organisationer, har det medfört uppenbara fördelar i den snabbt utvecklade coronaepidemin.

Olika organisationer och församlingar har också tillhandahållit flera former för frivilligverksamhet så att folk har kunnat hitta lämpliga metoder att hjälpa. Dessa nätverk av

frivilliga har i sin tur stött kommuner när beslut om att öka personliga kontakter med kommuninvånare har fattats i syfte att kartlägga invånarnas situation och behov av stöd.

När beslut om återställande planeras och bereds, är det viktigt att i ett så tidigt skede som möjligt höra vilka åsikter och erfarenheter aktörer inom civilsamhället har. För att vi ska klara av coronakrisen är det viktigt att komma överens om samarbetsmetoder och samarbetsformer mellan offentliga aktörer och organisationer som företräder olika grupper.

Det är möjligt att ta fram permanenta verksamhetsmodeller för samarbetsmetoderna. I bästa fall kan sådana modeller ha en positiv inverkan på alla parter verksamhet. Nu är det också ett bra tillfälle att kartlägga de samarbetsmetoder inom kommuner som fungerar mellan olika kommunala sektorer och organisationer bäst.

Verksamhetsmöjligheter som tillhandahålls av olika social- och hälsovårdsorganisationer samt av flera kultur- och idrottsorganisationer och andra organisationer kan förbättra enskilda individers och samfunds förmåga att klara sig under och efter krisen. Organisationerna skapar en mångformig social gemenskap där många kan hitta kontakt med andra, särskilt i livets kriser. Under coronakrisen har myndigheternas verksamhet fokuserat på att organisera och samordna den egna verksamheten. Då kan det ha hänt att det stöd som medborgaraktivisterna har möjliggjort inte har utnyttjats.

Vid återställandet av läget efter krisen är det viktigt att civilsamhällsaktörernas expertis, nätverk och tjänster tas med som komplement till myndigheternas verksamhet, särskilt i kommunerna och landskapen, utan att glömma riksnivån.

Organisationernas roll är viktig i förebyggande arbete, kommunikation, lindring av ensamhet, handledning, rådgivning och hänvisning till yrkesmässiga tjänster. Genom frivilligverksamhet kan hjälpbehövande tas med i planeringen, genomförandet och utvärderingen av verksamheten. Det är en rationell användning av resurser, och via organisationer och lokala aktörer är det också möjligt att nå personer och hjälpbehövande som annars blir marginaliserade. Behoven hos personer som inte når lämplig offentlig service eller förblir utanför servicen lyfts fram i frivilligverksamheten.

För att tillgången till service och stöd ska kunna säkerställas är det viktigt att framför allt kommunerna identifierar den tredje sektorns verksamhet som kompletterar myndigheternas service. För att verksamhetsmöjligheterna ska kunna återställas för de organisationer som tillhandahåller service krävs det, för att täcka de ekonomiska förlusterna på grund av coronakrisen, stöd för såväl dessa organisationer som privata företag.

- Det är möjligt att ta fram permanenta verksamhetsmodeller om samarbetsmetoder. I bästa fall kan sådana modeller ha en positiv inverkan på alla parter verksamhet. Nu är det också ett bra tillfälle att mellan olika kommunala sektorer och organisationer kartlägga de av kommunernas samarbetsmetoder som fungerar bäst.
- I återställningsskedet är det viktigt att civilsamhällsaktörernas expertis, nätverk och tjänster tas med som komplement till myndigheternas verksamhet, särskilt i kommunerna och landskapen utan att glömma riksni-vån.
- För att tillgången till service och stöd ska kunna säkerställas är det viktigt att framför allt kommunerna identifierar den tredje sektorns verksamhet som kompletterar myndigheternas service. För att verksamhetsmöjligheterna ska kunna återställas för de organisationer som tillhandahåller service krävs det, för att täcka de ekonomiska förlusterna på grund av coronakrisen, stöd för dessa organisationer på samma sätt som för privata företag.

Ge möjligheter till verksamhet

Coronaepidemin har påverkat många människogrupper liv. Organisationer och andra aktörer inom civilsamhället kan hjälpa individer att klara av sina svårigheter, och ge möjligheter till en betydelsefull verksamhet.

För att civilsamhällets verksamhetsmöjligheter och livskraft ska kunna säkerställas krävs det att organisationernas ekonomiska verksamhetsbetingelser säkerställs som en del av strategin för återställande av samhället.

Civilsamhällesorganisationernas verksamhet har påverkats av en sträng tolkning av Europeiska unionens konkurrensbestämmelser, vilket framför allt har påverkat tjänsterna för äldre och personer med funktionsnedsättning. Lösningarna har lett till försämrade tjänster, eftersom det lägsta priset har ansetts vara den avgörande faktorn i konkurrensutsättningarna. De stränga tolkningarna har lett till att vissa organisationers tjänster har försvunnit, eftersom organisationerna har förlorat konkurrensutsättningarna eller bolagiserat tjänsterna. Organisationernas tjänster fungerar inte utan offentliga medel. Dessutom saknar organisationerna resurser för tunga konkurrensutsättningar. Direktupphandling ska kunna användas i organisationernas tjänster på områden där en verklig marknad saknas. Det är viktigt att ta hänsyn till organisationernas tjänster i anslutning till konkurrensutsättningar. I en bedömning av anbuden bör framför allt samrådet med mottagare av tjänsterna betonas som ett av kvalitetskriterierna.

- För att civilsamhällets verksamhetsmöjligheter och livskraft ska kunna säkerställas krävs det att organisationernas ekonomiska verksamhetsbetingelser säkerställs som en del av strategin för återställande av samhället.

6 Den sociala närmiljön och människornas vardag vändes upp och ner

Coronapandemin och restriktionerna har påverkat de sociala relationerna, vardagsstrukturen och vardagens sysslor för oss alla. En synlig förändring är att arbetsorganisationerna och studiegrupperna splittrades upp i socialt lösa grupper av distansarbetsplatser. I och med att daghemmen och skolorna stängt har restriktionerna överfört en central del av de offentliga välfärdstjänsterna till hemmen i form av oavlönat arbete. Det privata livet och det offentliga livet har mötts på nya sätt.

Stängningen av arbetsplatserna har haft den mest dramatiska inverkan på dem som har mist sitt jobb och sin utkomst. Många mötessituationer har fallit bort i och med att reserestriktionerna och rekommendationerna om att undvika kollektivtrafik infördes samtidigt som kulturtjänsterna och idrotts- och motionstjänsterna inom den offentliga sektorn, den privata sektorn och organisationerna tillfälligt stängdes samt restaurang- och kafétjänsterna lades ned. Mest har dessa konsekvenser ändrat livet för dem som inte är med i arbetslivet eller studielivet. Syftet med förbuden, rekommendationerna och anvisningarna om att begränsa pandemin har varit att hålla människor åtskilda från varandra, vilket i praktiken har minskat samvaron drastiskt.

Restriktionerna har ändrat de sociala rutinerna i början och slutskedet av livet. Det har inte varit lika självklart som förut att den andra föräldern har fått vara med i födelsen, dop och namngivningsfester samt födelsedagar har firats i små familjekretsar och far- och morföräldrar har inte kunnat träffa sina nya barnbarn och inte heller sina äldre barnbarn. Vårens examensfester har skjutits upp. På terminalvårdshem har anhöriga och vänner fått vara tillsammans med sina nära och kära innan livet har gått mot sitt slut, men på vårdhem har det hänt att personer avlidit utan att anhöriga och vänner har haft möjlighet att närvara inför döden. Förbudet mot besök på vårdhemmen gällde i två månader. Minnesstunderna vid begravningarna har skjutits upp och endast några av de avlidnas anhöriga har fått närvara i jordfästningar. Ett av de långvarigaste minnena av coronapandemin blir troligen den plötsliga förändringen i dessa skeenden och möten som är djupt inrotade i vår kultur och som strukturerar vårt liv.

Förändringarna har på olika sätt tvingat människor i sträng ställning vad gäller att klara sig i vardagen och i arbetet, vilket har långvariga konsekvenser för framtiden. Omsorgsarbetet i familjerna har ökat snabbt. Det har gjort att fördelningen av omsorgen och arbetet i hemmet har blivit mer ojämn så att mer "flexibla" låginkomstammor har fått större ansvar för att sörja för barnens vardag – vid sidan av det egna arbetet.

Det har varit särskilt krävande för ensamföräldrar att klara av både arbetet och omsorgsansvaret utan stöd från skolan, daghemmet eller närstående. Detsamma gäller sådana barn till ensamföräldrar som har varit ensamma i hemmet under långa tider på grund av föräldrarnas arbete. Den allt mer ojämna fördelningen av omsorgen bör inte enbart granskas med tanke på hur belastande omsorgen är för enskilda individer och partnerskap, utan även i förhållande till vilka konsekvenser fördelningen har för kvinnornas sysselsättning och karriärutveckling. Konsekvenserna kan vara positiva i familjer där papporna har tagit större ansvar exempelvis på grund av mammornas nödvändiga arbeten.

Livet i familjer med närståendevårdare förändrades på grund av restriktionerna när stödtjänsterna för många familjer upphörde utan övergångsperiod. Merparten av närståendevårdarna är kvinnor och mer än hälften har fyllt 65 år. Nu har de varit beredda att assistera och vårda sina närstående i närmare två månader. Många familjer med närståendevårdare hade redan i utgångsläget brist på stödtjänster och därför hade närståendevårdarna inte kunnat ha lediga dagar. Många närståendevårdare ansåg sig också vara socialt isolerade och ekonomin var ansträngd. Dessutom är merparten av dem som regelbundet vårdar anhöriga i ett annat hushåll kvinnor. På grund av begränsningen av servicen har deras arbetsbörda ökat avsevärt i en situation där restriktionerna gällande dem som fyllt 70 år är i kraft. I familjer som har barn med funktionsnedsättning har en del av föräldrarna varit tvungna att sluta jobba för att de har sört för distansundervisningen och den övriga vardagen.

De unga har också känt sig särskilt bekymrade och ångestfulla i vardagen. Bristen på kontakt med vänner och svårigheterna med att hålla kontakt har haft konsekvenser för hur unga har orkat och klarat sig i vardagen. På grund av coronaviruset har antalet unga arbetslösa ökat från 30 000 till 40 000. På grund av coronaläget är sysselsättningsmöjligheterna för unga särskilt dåliga, även i fråga om sommarjobb. Familjernas problem avspeglas i de unga. Psykisk ohälsa har ökat. En del av ungdomsarbetet sköts via distansuppkoppling och en del av de kommunala anställda har permitterats, trots att antalet stödbehövande har ökat. Samtidigt har den minskade stressen och skolmobbningen påverkat vardagen för en del unga positivt.

Många studerande med en mycket liten budget förlorade möjligheten att äta understödda luncher. Dessutom stängdes flera andra förmånliga och understödda lunchrestauranger och skolbespisningen begränsades. De avgiftsfria matdistributionerna upphörde på olika orter i Finland. Låginkomsttagarnas matkostnader har kunnat öka medan coronapandemin pågått. Konsumtionsstatistiken visade att försäljningen av förmånliga livsmedel, såsom mjöl och pasta, hade ökat avsevärt. Dessutom har försäljningen av godis och läskedrycker ökat med en tredjedel. Antalet gånger man äter har ökat. Vi kan anta att restriktionerna under coronaepidemin tillfälligt har ökat låginkomsttagarnas risk för ohälsosamt näringsintag och tandsjukdomar.

Orsaken till coronavirussmittorna i samhällen med invandrarbakgrund är till exempel de ojämlikheter som rådde före krisen: trångboddhet, tillgång till information och ställning på arbetsmarknaden har kunnat utsätta människor för smitta. De rasifierades vardag påverkas djupt av att rasismen och fördomarna har ökat till följd av utsattheten för smitta. För dem som länge varit låginkomsttagare eller som hör till minoritetsgrupper kan tröskeln att använda olika tjänster stiga till exempel på grund av farhågorna om diskriminering. Dessutom kan olika informationsmässiga, kunskapsmässiga, ekonomiska, fysiska eller sociala hinder bli faktiska trösklar för att få service.

Våld i nära relationer och våld i familjerelationer har varit allmänt i Finland redan före krisen. Risken för våld i nära relationer kan öka till följd av ekonomiska svårigheter, stress och ökad användning av alkohol och droger i kombination med social isolering och karantänåtgärder. Polisens hemutryckningar har ökat samtidigt som våld mot barn och kvinnor lätt hamnar i skymundan. Dessutom är det oklart i vilken omfattning hjälpsystemet har lyckats tillgodose behoven i situationer där det är svårt för offret att lämna hemmet och förövaren hela tiden är närvarande. Hemmet är inte ett säkert ställe för alla. Därför är det särskilt viktigt att se till att offren för våld i nära relationer även under undantagsförhållanden får tillgång till hjälp och stödtjänster. Kvinnor med funktionsnedsättning drabbas relativt sett oftare av fysiskt våld än av psykiskt våld samtidigt som tillgängligheten i skyddshemmen fortfarande är bristfällig och tjänsterna inte är tillgängliga via flera kanaler. Offren för människohandel befinner sig i särskilt utsatt ställning.

Krisen har bidragit till en ökad vilja att erbjuda hjälp i människornas vardag. Civilsamhället, olika civilsamhällesorganisationer, församlingar och kommuner har framför allt intagit en aktiv roll gentemot äldre, vars situationer har kartlagts i flera kommuner och som har kontaktats aktivt och för vilka man har ordnat hjälp. Då har det inte längre enbart varit fråga om tjänster, utan om att stödja sociala relationer. Detta kan på ett effektivt sätt förhindra att de sociala stödnätverken rasar på grund av isolering.

- Coronapandemin och restriktionerna har påverkat de sociala relationerna, vardagsstrukturen och vardagens sysslor för oss alla.
- Förändringarna har på olika sätt tvingat människor i sträng ställning vad gäller att klara sig i vardagen och i arbetet, vilket har långvariga konsekvenser för framtiden. Omsorgsarbetet i familjerna har ökat snabbt. Det har gjort att fördelningen av omsorgen och arbetet i hemmet har blivit mer ojämn så att mer "flexibla" låginkomstmammor ofta har fått större ansvar för att sörja för barnens vardag vid sidan av det egna arbetet.
- Civilsamhället, olika civilsamhällesorganisationer, församlingar och kommuner har framför allt intagit en aktiv roll gentemot äldre, vars situationer har kartlagts i flera kommuner och som har kontaktats aktivt och för vilka man har ordnat hjälp. Då har det inte längre enbart varit fråga

om tjänster, utan om att stödja sociala relationer. Detta kan på ett effektivt sätt förhindra att de sociala stödnätverken rasar på grund av isolering.

Konsekvensbedömning och åtgärder

Samvaro och samhörighetskänsla är nödvändiga för en individs välfärd och hälsa. Därför bör åtgärderna under och efter coronakrisen utvärderas i förhållande till individen och de sociala och samhällsliga strukturerna.

Konsekvenserna av undantagssituationen har inte fördelat sig jämnt bland befolkningen och därför är det viktigt att rikta uppmärksamhet mot dem vars välfärd har prövats av pandemin mest. Samtidigt måste vi bedöma vilka åtgärder för att avveckla restriktionerna som snabbast kan öka välfärden utan stora hälsorisker. I denna bedömning är konsekvenserna för jämställdheten, jämlikheten och olika åldersgrupper centrala.

Coronaviruset är farligast för äldre och faran för dödlig utgång är störst för de äldre som är i ytterst dåligt skick. Därför är deras vardag och sociala liv mer begränsade än andras, deras beroende av hjälp från andra har ökat och deras metoder för att upprätthålla den egna funktionsförmågan långt in i ålderdomen har minskat. Den exceptionellt stora andelen äldre av befolkningen betonar hur viktiga de äldres funktionsförmåga och möjligheter att delta är för hur hela samhället fungerar. Dessutom gör äldre personer viktiga insatser i frivilligverksamheten och i hjälpen till sina äldre och yngre närstående. När nationella och regionala beslut om avveckling av restriktioner fattas, ska hänsyn tas till de många olika mänskliga och samhällsliga konsekvenserna av de förändringar som de äldre har genomgått.

Det finns vedertagna metoder för att utvärdera konsekvenserna för jämställdheten mellan könen, och dessa metoder bör användas i full skala. I anslutning till den föregående finanskrisen gjordes ingen bedömning av könskonsekvenserna av stimulans- och nedskärningsåtgärderna vare sig på nationell eller europeisk nivå, vilket har haft långvariga konsekvenser.

Ovannämnda ojämlikheter mellan könen kan påverkas genom en bedömning av könskonsekvenserna av allmänna samhällsliga och politiska åtgärder samt genom att sätta främjandet av jämställdhet mellan könen i centrum för lagstiftningsarbetet och programarbetet. Jämställdheten mellan könen bidrar till en ökad sammanhållning och samhörighet i samhället. För att de grundläggande rättigheterna ska kunna nås är det bland annat viktigt att förbudet mot diskriminering på grund av graviditet eller familjeledighet eller lönediskriminering är effektiva, löneskillnaderna mellan kvinnor och män

minskar och lönetransparensen och lönekunskapen ökar. Ansträngningar bör göras för att avveckla arbetsfördelningen efter kön i utbildningen och arbetslivet samt för att förena arbete och familjeliv. Avvecklingen av den traditionella arbetsfördelningen har också konsekvenser för sysselsättningen.

De senaste åren har resurserna till exempel för skyddshem utökats i Finland, men utbudet av tjänster är fortfarande inte tillräckligt. Resurserna för kommunerna och organisationerna behöver utökas avsevärt för att det ska vara möjligt att tillgodose det ökande behovet på grund av coronakrisen. Under coronakrisen gäller det att fundera på hur offren för våld kan nås och på vilket sätt de kan få service i en situation där det är svårt att kontakta servicen och lämna hemmet. Dessutom ska servicen anpassas så att den är omfattande och når alla offer för våld, inbegripet individer med invandrarbakgrund och personer med funktionsnedsättning.

Coronakrisen får inte utgöra ett stopp för samhällsreformer som syftar till en faktisk jämställdhet och jämlikhet. I detta läge är arbetet med att stärka jämställdheten och de mänskliga rättigheterna snarare särskilt viktigt. Reformerna gällande jämställdhet mellan könen, såsom reformen av familjeledigheterna och translagen, ska föras vidare.

Invandrare med funktionsnedsättning befinner sig i utsatt ställning, eftersom de är i dubbelminoritet. De får hjälp med att klara i coronakrisen av det nära samarbetet mellan invandrantjänster och tjänster för personer med funktionsnedsättning samt samarbetet mellan olika organisationer. För invandrare med funktionsnedsättning är det viktigt att information finns tillgänglig på de främmande språk som talas i Finland. I informationen ska hänsyn också tas till att en del invandrare med funktionsnedsättning inte kan läsa och skriva.

Med tanke på jämlikheten är det viktigt med situationen och tjänsterna för personer med funktionsnedsättning och att hänsyn tas till de etniska minoriteternas särskilda ställning och servicebehov samt tillgången till service. För att jämlikhet ska kunna nås i servicen krävs kompetens såväl vid planeringen av servicen, informationen om servicen som kundgränssnittet. Dessutom är det viktigt att personer som hör till olika befolkningsgrupper inte enbart hänvisas till den specialservice som är avsedd för dem (till exempel invandrare), utan att de även får allt det stöd och all den service de behöver i de tjänster som är avsedda för dem. Hänsyn bör tas till särskilt utsatta personer, såsom papperslösa och offer för människohandel.

Redan före coronakrisen var det svårt för barn med funktionsnedsättning och deras familjer att orka. Nu har läget tillspetsats och därför bör särskilt fokus läggas på stödet och servicen för familjer som har barn med funktionsnedsättning. Det är relevant att granska social- och hälsojourer, utbildningstjänster och familjernas helhetssituation.

Stärkandet av ungas välfärd ska ligga i centrum när åtgärder efter coronakrisen genomförs. Unga och organisationer som företräder unga bör höras i beredningsarbetet, och civilsamhället och experter ska tas med i beredningen av åtgärderna. För att unga ska klara av coronakrisen behövs åtgärder för de unga vuxna i åldern 18–28 år vars livssituation är särskilt ekonomiskt, psykiskt och socialt osäker enligt flera välfärdsindikatorer. Det är relevant att förebygga utslagning bland unga vuxna med såväl samhällsekonomiska som mänskliga metoder.

Vi har kännedom om tidigare kriser att kriserna har en särskild inverkan på den unga årskullen vars inkomstnivå, sociala välfärd och därigenom även delaktighet permanent kan bli lägre än andras. Stödet för unga vuxna omfattar inte enbart utkomst, (avgiftsfria) studievägar som är öppna för alla på ett jämlikt sätt och stöd för arbetsgivare särskilt i att anställa unga som är i färd att bli självständiga, utan även psykosocialt stöd och nätverk som stöder unga i att klara sig i vardagen samt delaktighet i både lokalsamhällena och samhället.

- Konsekvenserna av undantagssituationen har inte fördelat sig jämnt bland befolkningen och därför är det viktigt att rikta uppmärksamhet mot dem vars välfärd har prövats av pandemin mest. Samtidigt måste vi bedöma vilka åtgärder för att avveckla restriktionerna som snabbast kan öka välfärden utan stora hälsorisker. I denna bedömning är konsekvenserna för jämställdheten, jämlikheten och olika åldersgrupper centrala.
- Coronakrisen bör inte utgöra ett stopp för samhällsreformer som syftar till en faktisk jämställdhet och jämlikhet. I detta läge är arbetet med att stärka jämställdheten och de mänskliga rättigheterna snarare särskilt viktigt. Reformerna gällande jämställdhet mellan könen, såsom reformen av familjeledigheterna och translagen, ska föras vidare.
- Den exceptionellt stora andelen äldre av befolkningen betonar hur viktiga de äldres funktionsförmåga och möjligheter att delta är för hur hela samhället fungerar.
- När nationella och regionala beslut om avveckling av restriktioner fattas, ska hänsyn tas till de flera olika mänskliga och samhällsliga konsekvenserna av de förändringar som de äldre har genomgått.
- Med tanke på jämlikheten är det viktigt med situationen och tjänsterna för personer med funktionsnedsättning och att hänsyn tas till de etniska minoriteternas särskilda ställning och servicebehov samt tillgången till service. För att jämlikhet ska kunna nås i servicen krävs kompetens såväl vid planeringen av servicen, informationen om servicen som kundgränssnittet. Dessutom är det viktigt att personer som hör till olika befolkningsgrupper inte enbart hänvisas till den specialservice som är avsedd för dem (till exempel invandrare), utan att de även får allt det stöd och all den service de behöver i de tjänster som är avsedda för dem.

Hänsyn bör tas till särskilt utsatta personer, såsom papperslösa och offer för människohandel.

- Stärkandet av ungas välfärd ska ligga i centrum när åtgärder efter coronaviruset genomförs. Unga och organisationer som företräder unga bör höras i beredningsarbetet, och civilsamhället och experter ska tas med i beredningen av åtgärderna. Det är relevant att förebygga utslagning bland unga vuxna med såväl samhällsekonomiska som mänskliga metoder.

7 Psykiskt välbefinnande på prov

Trots att vår välfärdspolitik har lyckats på många sätt finns det i vårt land stora skillnader i hälsa och välfärd mellan olika befolkningsgrupper. Det finns skillnader i bakgrund, ekonomisk situation, livsförhållanden, levnadsvanor, sociala kontakter och delvis även problem med servicesystemet. En livskvalitet som anses vara dålig går hand i hand med en psykisk belastning. Särskilt belastade är unga kvinnor, personer över 80 år och lågutbildade. De känner sig också mer ensamma än andra. Ofta har en person olika former av social utsatthet. De arbetslösas ekonomiska svårigheter har ofta samband med andra hälso- och välfärdsproblem.

Coronaepidemin har belastat alla finländare, men dess konsekvenser drabbar mentala landskap som från första början har varit varierande.

Själva epidemin har påverkat människornas vardag, arbete och utkomst mycket ojämnt beroende på ålder, familjesituation, yrke eller region. Finländarna belastas av restriktioner för trafiken, förluster av jobb och näring, distansarbete, distansstudier, ökat omsorgsansvar och oro för insjuknande, närstående, specialister som jobbar i främsta ledet i krishanteringen och ekonomisk utkomst. Trygghetskänslan och förmågan att hantera den psykiska stressen på grund av krisen påverkas av osäkerheten om hur svår epidemin är och hur lång tid den ekonomiska krisen till följd av epidemin kommer att vara, proven på systemens kapacitet att fungera under störningar och hjälpen från närstående eller lokalsamhället.

God mental kriställighet underlättar återhämtningen efter själva krisen. Därför behövs det en kontinuerlig uppföljning av befolkningens sinnesstämning, orosmoment och beteende. Än så länge har vi mycket lite information om olika grupper med särskilda behov, såsom närståendevårdare och personer under som vårdas av närstående, bostadslösa, personer med särskilt låg inkomst, klienter inom barnskyddet och tjänsterna för personer med funktionsnedsättning och klienter inom hemvården och heldygnsomsorgen. Av en enkät som Synskadades förbund har gjort om coronakrisens konsekvenser framgick att krisen har medfört flera känslor, bland annat ökad ensamhet, känsla av otrygghet, rädsla, omedvetenhet, osäkerhet, förtvivlan och allmän känsla av att vara till ingen nytta. Dessutom beskrev deltagarna att det var ångestfullt att vistas inomhus.

Kyrkans forskningscentral och Institutet för hälsa och välfärd har gjort enkätundersökningar för att utreda de psykiska konsekvenserna och välfärdskonsekvenserna av coronakrisen. Av undersökningarna framgår att den egna hälsan eller närståendes hälsa samt utkomst var de största orosmomenten i läget i början av april. I slutet av april och i början av maj var människor fortfarande bekymrade och rädda för coronaviruset,

men i mindre mån, och inverkan på befolkningens psykiska välbefinnande var mindre än förväntat. Till de största orosmomenten hörde coronalägets konsekvenser för samhället, bland annat en ekonomisk nedgång, små företags läge, ökade sociala problem och ökad psykisk ohälsa. Nu var människor mer bekymrade över dessa orosmoment och andra motsvarande frågor än över en eventuell smitta som drabbar en själv eller närstående. Vikten av orosmomenten varierade dock i olika åldersgrupper.

Enligt den enkät som genomfördes av Kyrkans forskningscentral var kvinnor mer belastade än män. Ensamförlärdar och personer under 30 år hade flest orosmoment, medan personer över 70 år hade minst orosmoment. Den enkät som genomfördes av Institutet för hälsa och välfärd omfattade inte personer över 70 år.

De sociala restriktionerna har haft de största konsekvenserna för dem som har fyllt 70 år. Enkäterna beskriver troligen inte hela läget vad gäller äldre personer. Isoleringen och rutiner som skiljer sig från de normala vanorna har haft en stor inverkan på vardagen för dem som ofta har svåra minnesstörningar, ofta svåra störningar, och som får hemvård eller bor på vårdhem. Enligt bedömningar från kommuner och församlingar är de äldre som bor hemma bekymrade över hur det dagliga livet ska gå och att de sociala kontakterna har fallit bort, och är djupt bekymrade över hur läget är för de familjemedlemmar som bor på vårdhem. Restriktionerna fortsätter troligen under en längre tid för de äldre än för andra, och för många har utgångsläget redan varit dåligt. Trycket på rehabilitering, stöd för funktionsförmågan, hem- och närståendevård och heldygnsomsorg ökar och det gäller att förbereda sig för det.

Det finns skäl att ägna särskild uppmärksamhet åt den belastning som drabbar personer under 30 år – ensamhet och utelämnande från utbildning och arbetsliv – för att de problem som uppstår i livets övergångsfaser inte ska eskalera under krisen. Även under normala förhållanden är ångesten större bland flickor än bland pojkar i högstadietåldern. Flickor har samtidigt mer resurser för att främja psykisk hälsa – och en mer positiv psykisk hälsa än pojkar. Händelser under ungdomsåren blir relevanta erfarenheter som utformar livets lopp. Därför är det viktigt med tanke på framtiden att faserna till vuxenlivet och det självständiga livet går smidigt och färdigheterna i psykisk hälsa stärks.

Den exceptionella karaktären hos epidemin och dess ekonomiska konsekvenser skapar också trygghetskänslan hos dem som tidigare har litat på att de klarar sig. Massiva permitteringar, skuldsättning, hot om konkurs och stängning av näringslivet skapar rädsla för att bli utelämnad jämfört med det vanliga eller den egna referensgruppen. Många äldre personer är tyngda av den långvariga bortovaron från familjemedlemmarna, förändringen i den dagliga rytmen när motions- och hobbygrupperna har upphört med verksamheten, eller av att närstående som bott på vårdhem har avlidit utan att anhöriga har varit närvarande.

Ensamförlädrar är tyngda av ansvaret för sina barn och oron för hälsa och utkomst nu när de normala stödnätverken också blir svagare. Oroskänslorna är i viss mån könsrelaterade. Kvinnors större oros känsla påverkas förmodligen av att kvinnor anser sig ha större ansvar för familjen och anhöriga och av att kvinnornas arbete inom service-sektorn berörs av coronaviruset i stor mån. Den bygger på en långvarigare trend där problemen med kvinnors ork har ökat. Jobbet anses ha blivit allt mer hektiskt och allt tyngre, särskilt inom den kvinnodominerade kommunsektorn. Utifrån undersökningen om arbetsvillkor har psykiska symptom ökat hos kvinnor under 45 år. Det är viktigt att satsa på stödet för arbetshälsa, arbetsförhållanden och organisering av arbeten på dessa arbetsområden. Vid sidan av den övriga arbetsbelastningen identifierar de yrkesutbildade personerna inom hemvården och på vårdhemmen för äldre isolerade äldres ängsla och ensamhet. Därför känner sig många etiskt belastade och otillräckliga i arbetet.

Yrkesutbildades bedömningar av läget för flera utsatta grupper kastar en skugga över uppfattningen om att majoritetens psykiska hälsa är relativt god. Det verkar finnas uppdämda behov av både barnskydd och mental- och missbrukarvårdstjänster. Det finns skäl att snabbt ägna uppmärksamhet åt att säkerställa en tillräcklig hjälp och återställa volymen inom basservicen till samma nivå som före krisen, trots att ekonomin i de kommuner som ordnar tjänsterna i fråga är dålig.

Efterfrågan på tjänsterna i fråga ökar och det kan uppstå köer när restriktionerna har slopats. Under krisen kan en del hjälpbehövande ha blivit utelämnade när lågröskel-tjänsterna har stängts. Det behövs särskilt uppsökande arbete för att sådana personer ska kunna nås och erbjudas service. Det finns en risk för att personer med funktionsnedsättning och andra små grupper får en biroll och inte får de tjänster de behöver när den brist som har uppstått i social- och hälsovårdstjänsterna under coronakrisen ska åtgärdas. Det är bra att göra upp en strategi för att klara av bristen.

- God mental kriställighet underlättar återhämtningen efter själva krisen. Därför behövs det en kontinuerlig uppföljning av befolkningens sinnestämning, orosmoment och beteende. Än så länge har vi mycket lite information om olika grupper med särskilda behov, såsom närstående vårdare och personer som vårdas av närstående, bostadslösa, personer med särskilt låg inkomst, klienter inom barnskyddet och tjänsterna för personer med funktionsnedsättning och klienter inom hemvården och heldygnsomsorgen.
- Det finns skäl att snabbt ägna uppmärksamhet åt att säkerställa en tillräcklig hjälp och återställa volymen inom basservicen till samma nivå som före krisen, trots att ekonomin i de kommuner som ordnar tjänsterna i fråga är dålig.

Åtgärder och rutiner

Social- och hälsovårdsministeriet har utlyst flera ansökningar om finansiering (bland annat för genomförande av strategin för mental hälsa och programmet för suicidprevention samt ansökningar om STEA-understöd och ESF-finansiering). Finansiering beviljas för åtgärder mot coronaviruset och tryggnad av särskilt utsatta personers psykosociala hälsa. Vid sidan av mentalvårdstjänsterna är det viktigt att främja alla former av icke-diskriminering och självbestämmanderätt och att i proaktivt syfte stärka färdigheterna i psykisk hälsa.

Kristiden har bidragit till många positiva erfarenheter av färdigheterna att hjälpa såväl från närstående som i form av ärendehanterings-, diskussions- och mathjälp från olika organisationer och församlingar. Organisationer och församlingar är viktiga samarbetspartner för kommunerna, tillhandahållare av kamratstöd och bland annat anordnare av frivilligverksamhet för mentalvårdens rehabiliteringsklienter. Ett starkt civilsamhälle är en välfärdskälla och välfärdsgaranti för många.

En psykisk kristållighet skapas genom förtroende för andra, människors vilja att hjälpa och tillgång till hjälp när en själv behöver den. Ett sammanhållet samhälle med högt förtroende är samtidigt en förutsättning för en socialt och ekonomiskt hållbar tillväxt. Framöver är det viktigt hur en ny typ av samhörighet blir inrotad och skapar erfarenheter av uppbyggandet av det gemensamma bästa och av den egna möjligheten att vara till nytta och behövlig.

Nya rutiner som tas fram under kriser lär oss ifrågasätta det slentrianmässiga och söka lösningar för att främja välfärd baserat på kamratgrupper och en gemensam utveckling. Det vore påhittigt att satsa på en forskningsbaserad utvärdering av nya modeller så att det framöver finns förutsättningar att sprida de mest effektfulla modellerna i bred användning. Modeller som redan bedömts som fungerande bör kunna användas på ett mer systematiskt sätt.

Det är relevant att medborgarna ges aktiv, aktuell och rätt information under krisförhållandena. Öppen, tydlig och nåbar information skapar förtroende för att vi även klarar av denna kris. Välfärdskänslan kan främjas av anvisningar om hur bekymmer kan behandlas och hur e-självbetjäningstjänster används. I diskussionen behövs deltagare som är mest belastade av krisen, men också stärkande budskap. Exempel på framgångsrika lösningar och individers erfarenheter kan vara uppmuntrande. Sagorna har kraft.

- Det gäller att satsa på en forskningsbaserad utvärdering av nya välfärdsfrämjande modeller så att det framöver finns förutsättningar att ta de mest effektfulla modellerna i bred användning. Modeller som redan

bedömts som fungerande bör kunna användas på ett mer systematiskt sätt.

- Det är relevant att medborgarna ges aktuell och rätt information under krisförhållandena.

8 Uppdelning på arbetsmarknaden

Innan coronakrisen bröt ut hade sysselsättningen i Finland utvecklats gynnsamt under flera år. Krisen på grund av pandemin och konsekvenserna av krisen för företagsverksamheten satte dock stopp för sysselsättningsökningen i mars–april 2020 då antalet permitterade började öka avsevärt. När sysselsättningsmöjligheterna försvagades har det varit viktigast att säkerställa kontinuiteten i hushållens utkomst och företagsverksamheten. På lång sikt är det relevant att se till att sysselsättningsgraden återhämtar sig och att förebygga att antalet långtidsarbetslösa ökar. Detta kräver en bred satsning på sysselsättningspolitiken.

Coronakrisen får inte utgöra ett stopp för samhällsreformer som syftar till en faktisk sysselsättning, välfärd, jämställdhet och jämlikhet. Det är viktigt att fortsätta de pågående åtgärder som fastställs i regeringsprogrammet. Till dem hör bland annat programmet för arbetsförmåga, sysselsättningsförsöken i kommunerna och programmet Framtidens social- och hälsocentral samt därtill hörande försök och projekt. I och med coronakrisen har behovet av dessa åtgärder ökat.

I coronakrisen och den ekonomiska lågkonjunktur som följer på coronakrisen finns det en risk för en polarisering på arbetsmarknaden. I så fall blir läget för dem vars ställning på arbetsmarknaden är svagast ännu svårare. Dessutom försvagas många personers personliga sociala stödstrukturer eller så försvinner de helt, eftersom den sociala samvaron är begränsad.

Arbetslösa har i genomsnitt fler hälsoproblem än vad sysselsatta har. Det finns många som saknar ett tillräckligt, omedelbart stöd i sina arbetslöshetsproblem eller hälso- och välfärdsproblem, eftersom servicesystemet har varit tvunget att begränsa den service som ges på plats och medborgare avstår från att använda de tjänster som är öppna. Övergången till e-tjänster har inte tillgodosett servicebehovet. Det finns många som e-tjänsterna inte når, eftersom den digitala utrustning som behövs saknas eller de kunskaper och färdigheter som behövs för att använda tjänsterna är bristfälliga. Detta kan leda till att en allt större del av dem som är i arbetsför ålder blir utelämnade från arbetsmarknaden under lång tid eller till och med permanent.

- Krisen kan göra att polariseringen på arbetsmarknaden ökar. Hälso- och välfärdsproblemen kommer att konkretiseras, eftersom tjänsterna är otillräckliga i förhållande till behovet. E-tjänsterna når inte alla.
- Det gäller att även identifiera de arbetslösa som på grund av sin hälsa inte längre kan rehabiliteras så att de kan vara tillgängliga på den öppna

arbetsmarknaden. Behovet av identifieringen är allt större, eftersom behovet av sysselsättningstjänster har ökat och tjänsterna belastats under coronakrisen.

Inverkan på olika grupper

I ekonomiska nedgångar har framför allt unga, äldre arbetstagare, invandrare, personer med funktionsnedsättning och partiellt arbetsföra av hävd varit riskgrupper. I detta avseende är läget inte annorlunda under coronapandemin. På grund av coronakrisen har omsättningen för flera företag minskat betydligt, likaså möjligheterna att sysselsätta och bevara anställningar. Flera företags långvariga kunder har försvunnit och inköps- och produktionskedjorna har delvis avbrutits.

Till skillnad från de tidigare finanskriserna och lågkonjunkturerna har denna kris framför allt satt de kvinnodominerade servicesektorerna på prov. Särskilt i den kvinnodominerade turism- och restaurangbranschen var krisens inverkan omedelbar och nästan total. Om krisen fortgår, finns det en risk för att konsekvenserna också sprids till andra sektorer. Servicesektorn är en betydande arbetsgivare till grupper med särskilda behov. Efterfrågan har rasat inom flera sektorer, vilket särskilt drabbar även egenföretagare. Utöver dem som har blivit arbetslösa gör krisen också att det har blivit svårare för nyutexaminerade att komma in på arbetsmarknaden och för unga att öka arbetslivsfärdigheterna, eftersom antalet praktikplatser och sommarjobb har minskat.

- Under coronapandemin utgörs riskgrupperna inte enbart av unga, äldre, invandrare, långtidsarbetslösa, personer med funktionsnedsättning och partiellt arbetsföra utan även av kvinnor och egenföretagare.

Inom vissa sektorer har coronapandemin ökat belastningen i arbetet. Så har varit fallet i till exempel tjänsterna för äldre och andra vård- och omsorgstjänster. Det gäller att fort söka lösningar till den extra börda som anställda har, för att servicekvaliteten ska kunna bevaras och bristen på arbetskraft inte ska öka inom de sektorer som är kritiska för samhället.

Sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning har stigit, men har börjat sjunka till följd av coronakrisen. Dessutom har attityderna mot personer med funktionsnedsättning blivit hårdare. I och med coronakrisen har diskrimineringen, de diskriminerande rutinerna och den osakliga behandlingen, som personer med funktionsnedsättning även tidigare mött, ökat.

Arbetsmarknadens delaktighet kan utökas genom stimulansåtgärder. Lågkonjunkturen kan påverka sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning under lång

tid. Därför gäller det vid stimulansåtgärderna att satsa på att höja sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning och på ställningen för egenföretagare med funktionsnedsättning.

Till följd av coronakrisen är det svårt för unga att få sommarjobb och ett första jobb efter utexamineringen. Detta är särskilt svårt för unga med funktionsnedsättning. För sådana unga spelar bedömningen av servicebehov och servicehandledningen en särskilt viktig roll. Härvid behövs det samarbete mellan handikapporganisationerna och Navigatorn. För att de åtgärder som riktas mot personer med funktionsnedsättning ska lyckas, är samarbetet med handikapporganisationerna viktigt på alla nivåer.

- Vid stimulansåtgärderna gäller det att satsa på att höja sysselsättningsgraden för personer med funktionsnedsättning och på ställningen för egenföretagare med funktionsnedsättning i samarbete med handikapporganisationerna.

Under coronakrisen har arbetslöshet och permitteringar drabbat unga kvinnor på ett exceptionellt sätt. Arbetslöshetsförmåner har särskilt sökts hos FPA av lågutbildade unga kvinnor i åldern 20–24 år. Orsaken till att unga kvinnors ställning har försvagats under coronakrisen är att restriktionerna har riktats till de kvinnodominerade service-sektorerna.

På så sätt lyfter coronakrisen fram många problem med jämställdheten mellan könen, nämligen uppdelningen efter kön på arbetsmarknaden, där det arbete som utförs av kvinnor koncentreras till den offentliga sektorn där lönenivån är låg och anställningarna och arbetsförhållandena sämre. Omsorgen är fördelad efter kön. Mammor använder största delen av de familje- och vårdledigheter som inte är öronmärkta för pappor. En lång närvaro hemma påverkar unga kvinnors sysselsättningsgrad, karriärutveckling, lönenivå och pensionsnivå. Diskrimineringen på grund av graviditet och familjeledigheter är fortfarande allmän.

- Tjänsterna inom småbarnspedagogiken och omsorgstjänsterna, som är relevanta med tanke på jämställdhet mellan könen, bör tryggas.
- Stimulansåtgärder ska riktas till de kvinnodominerade sektorerna och den sociala infrastrukturen. Nedskärningsåtgärderna får inte koncentreras till de kvinnodominerade sektorerna respektive stimulansåtgärderna till de mansdominerade sektorerna. De företagsstöd som har beviljats under coronakrisen bör fördelas jämnt mellan de kvinnodominerade och de mansdominerade sektorerna.

När krisen ska åtgärdas, bör det kortsiktiga målet vara att permitteringsperioderna ska vara så korta som möjligt och att onödiga uppsägningar kan undvikas. De arbets- och

näringspolitiska åtgärder som har riktats till den akuta fasen av krisen får dock inte riskera de långsiktiga målen. Krisen försvagar balansen i de offentliga finanserna i Finland, eventuellt till och med under lång tid. Därför krävs en så hög sysselsättningsgrad som möjligt för att hållbarheten i de offentliga finanserna också framöver ska kunna säkerställas. Det krävs en höjning av sysselsättningsgraden för ovan nämnda grupper med särskilda behov. Därför ska de kortvariga kris- och stimulansåtgärderna och åtgärderna för att främja tillväxten och sysselsättningen på lång sikt vara parallella.

- I den akuta fasen av krisen och i anslutning till åtgärderna för att främja tillväxten och sysselsättningen på lång sikt ska rätten att arbeta säkerställas för grupper med särskilda behov genom att stärka en aktiv arbetskraftspolitik och genom att säkra tillräckliga sysselsättnings- och rehabiliteringstjänster och processer som tillgodoser servicebehoven i rätt tid.

Digitalisering och kontinuerligt lärande

Såväl tillväxten som den involverande arbetsmarknaden kan främjas genom stimulansåtgärder. Förändringarna i konsumenternas beteende på grund av epidemin samt den ekonomiska återhämtningen förutsätter att företagen hittar nya produkter och kunder. Allt oftare får företag mervärde framför allt av e-tjänster. Undantagssituationen har redan förlängt det digitala språnget inom flera sektorer. Plattformsekonomin erbjuder flera applikationsobjekt som öppnar arbetsmöjligheter för många grupper med särskilda behov. Ett steg mot utnyttjandet av plattformsekonomin, som främjas av den offentliga sektorn, är arbets- och näringsförvaltningens Työmarkkinatori.fi, som hjälper till att förena jobbsökande med lediga jobb inom den privata sektorn och den offentliga sektorn.

- I anslutning till åtgärder för att stärka digitaliseringen av serviceproduktionen bör hänsyn tas till möjligheterna med åtgärderna att särskilt ge jobb till jobbsökande som hör till grupper med särskilda behov.

Till följd av krisen förändras den kompetens som behövs i arbetslivet när företag skapar ny företagsverksamhet i läget under och efter krisen. På så sätt föråldras kompetensen betydligt snabbare än före krisen. I Finland har en stor del av arbetskraften endast genomgått utbildning på grundstadiet. Detta är särskilt allmänt i vissa grupper med särskilda behov. Ur kundernas synvinkel kan anskaffningen av kompetens förenklas till exempel med utbildningssedlar. Det kan sannolikt också bidra till att öka utbildningsutbudet.

- I anslutning till åtgärder för att stärka den nya kompetens som behövs i arbetslivet gäller det att säkerställa tillgången och de särskilda behoven i grupperna med särskilda behov.
- Det behövs också utbildningslösningar som ger lågutbildade personer jobb.

Arbetsmarknadsställningen för dem som hör till grupper med särskilda behov ska om möjligt förbättras genom åtgärder som ordnas i samarbete mellan flera sektorer. Dessutom är det relevant med åtgärder för att förebygga både arbetslöshet och förflyttning utanför arbetsmarknaden. Det är viktigt att individer tillhandahålls rätt typ av stöd och tjänster i rätt tid.

De arbetslösas arbetsförmåga och funktionsförmåga

För att en person ska kunna få jobb kan det även krävas åtgärder för att förbättra personens arbetsförmåga och funktionsförmåga. Åtgärderna kan ha samband med en permittering eller en uppsägningstid, då företagshälsovårdens roll betonas. Det gäller att så fort som möjligt identifiera de arbetslösa vars arbetsförmåga och funktionsförmåga bör stödjas. För arbetslösa ska kommunerna ordna hälsoundersökningar som utgår från detta behov och säkerställa de lättnader som fastställs i 11 § i klientavgiftslagen så att klientens betalningsförmåga inte utgör något hinder. Enligt lagen ska arbets- och näringsbyråerna styra de arbetslösa till kommunala hälsoundersökningar. Framöver bör sådana åtgärder stödjas på ett mer målmedvetet sätt med hänsyn till frågorna gällande samordning av servicesystemet och det sociala förmånssystemet. Det är särskilt viktigt att arbets- och näringsbyråerna inte under coronaepidemin ger sådana arbetserbjudanden eller hänvisar till sådana sysselsättningsfrämjande tjänster som kan medföra stora hälsorisker.

- Efter krisen, när servicen har normaliserats, bör kommunerna så fort som möjligt inleda hälsoundersökningar för arbetslösa.
- Information om hälsoundersökningarna ska aktivt spridas i arbets- och näringstjänsterna.

Arbets- och näringsbyråernas resurser ska säkerställas

Antalet arbetslösa respektive permitterade har ökat avsevärt, vilket utgör en utmaning med tanke på huruvida resurserna för arbets- och näringstjänsterna räcker till. Det finns en risk för att bedömningen av servicebehovet förblir bristfällig för många kunder. Risken för långtidsarbetslöshet kan identifieras utifrån kundens bakgrundsuppgifter, men ofta blir bristen på tjänster efter kundens behov problematisk.

- I en krissituation är det i arbets- och närings tjänsterna oerhört viktigt att identifiera risken för långtidsarbetslöshet och att rikta tjänsterna till dem som löper den största risken.

Bedömning av servicebehov, hänvisning till tjänster samt rådgivning och handledning spelar en nyckelroll när tillräckliga tjänster ska säkerställas för de mest utsatta personerna. Under en kort period ger utvecklingen av elektroniska verktyg ingen lösning på detta. Det är oklart huruvida arbets- och näringsbyråernas egna resurser räcker till för att klara av uppdraget under krisen. Aktörer inom den privata sektorn och den tredje sektorn har resurser att tillhandahålla ovannämnda tjänster.

- Arbets- och näringsbyråernas resurser för att göra tillräckliga bedömningar av servicebehov bör utvärderas. Vid behov ska det ges möjlighet att upphandla tjänster från externa tjänsteproducenter.

När e-tjänsterna har tagits fram, har det inte tillgodosett allas servicebehov och utbudet har inte motsvarat efterfrågan. Servicebehovet i grupper med särskilda behov kan tillgodoses bättre av hybridtjänster som kombinerar personlig service och elektronisk service. Även härvid är det viktigt att samarbeta med organisationer inom utveckling, införande och förankring av e-tjänster. Särskild hänsyn bör tas till tillgången till e-tjänster.

Stödformer som utgår från individers behov

Tjänster som genuint tillgodoser individers behov bör tillhandahållas i större utsträckning och sysselsättningsfrämjande tjänster, bland annat lönesubventioner, bör utnyttjas på ett effektivare sätt. Ju snabbare en kund får stöd som är anpassat till kundens situation, desto kortare blir arbetslöshetsperioderna. Framför allt sysselsättningsmöjligheterna för nytutexaminerade behöver stödjas med lönesubventioner. I fortsättningen är det ännu viktigare att verksamhetsmodeller och servicehelheter som har visat sig vara fungerande sprids till nya områden.

Kriterierna för lönesubventioner och metoderna för att genomföra subventionerna bör ändras för att de bättre ska kunna stödja sysselsättningsmöjligheterna för de mest utsatta personerna.

Arbets- och näringsbyråernas, kommunernas, läroanstalternas och olika organisationers och företags resurser för att främja sysselsättning bör betraktas som en helhet genom att upprätthålla, förnya och utveckla olika nätverk. Genom en regelbunden kommunikation är det möjligt att identifiera gemensamma regionala och lokala möjligheter genom att utveckla hänvisningen av kunder till tjänster som passar kunderna bäst. Detta kräver informationssystem som gör det möjligt att överföra information.

Coronakrisen har lett till ett ökat servicebehov i flera grupper med särskilda behov, och den offentliga och den privata serviceproduktionen har ännu inte kunnat tillgoda detta behov. Samtidigt har en stor grupp anställda inom servicesektorerna blivit arbetslösa eller permitterade. Det är möjligt att ta fram verksamhetsmodeller där samarbetet mellan lokala eller regionala aktörer, olika myndigheter och organisationer kan öka stödet till individer och samhällen genom orientering om främjande av välfärd och om förebyggande verksamhet. Erfarenheter och kunskap från organisationer behöver samlas in och utnyttjas samt offentliga resurser styras till detta syfte i större omfattning. Flera projekt har på ett betydande sätt ökat till exempel vetskapen om de möjligheter som den sociala ekonomin har medfört. Det kräver en starkare samordning av verksamhet.

9 Svagheter som har betonats i anslutning till krisen

Coronakrisen avslöjar samhällets svagheter, och det är av största vikt att svagheterna åtgärdas för att välfärdssamhället ska kunna bevaras. Undantagsförhållandena innebär både utmaningar och möjligheter. Under normala förhållanden är de svaga länkarna i samhällets skyddssystem dolda, men under undantagsförhållanden blir de uppenbara. Samtidigt erbjuds även möjligheter att frigöra sig från institutionella stelheter, korrigera det gamla eller välja helt nya rutiner.

I avsnitten ovan behandlas i stor utsträckning coronakrisens konsekvenser för olika grupper i samhället. De konkreta åtgärderna nedan är avsedda att genom exempel beskriva nödvändiga åtgärder i anslutning till svagheterna.

Tjänsterna finns i silor och är bristfälliga

Mest utsatta personer i de svaga länkarna i den sociala tryggheten och socialtjänsterna är de sämst ställda i samhället. Krisen stärker processen: den gör de mest utsatta personerna ännu mer utsatta. Till alla utsatta grupper hör alltid de mest utsatta personerna som servicesystemen inte alltid kan hjälpa på det sätt som dessa personer behöver hjälp.

Utmaningen är att tjänsterna finns i silor. Vissa tjänster är avsedda för vissa grupper och, om en klient inte uppfyller kännetecknen för gruppen, blir klienten utelämnad från tjänsten. En annan silo identifierar inte nödvändigtvis klientens problem. Det finns många som har fallit mellan olika silor och utanför tjänsterna. Detta avspeglas i barnskyddstjänsterna, tjänsterna för unga som riskerar att bli utslagna och tjänsterna för äldre respektive invandrare.

Samordningen inom barnskyddet fungerar dåligt. Socialsektorn, hälso- och sjukvården och utbildningssektorn har inte kännedom om vilka servicebehov som har upptäckts inom andra sektorer. I många situationer har stödet och handledningen vid övergång från barnskyddet till vuxentjänsterna inte fungerat. Behovet av stöd har betonats sedan åldersgränsen för eftervård inom barnskyddet höjdes till 25 år. Unga som har varit klienter inom barnskyddet förblir ofta ensamma med sina svåra val i livet. Enligt bedömningar har behovet av barnskydd ökat på grund av coronakrisen.

Bedömningarna visar att antalet äldre som har problem med funktionsförmågan och minnet så att det dagliga livet försvåras, men som ännu inte har rätt till tjänster på

grund av situationen har ökat med 48 000–80 000 under coronakrisen. De omfattas inte av något serviceansvar och får därför inte stöd som stärker deras funktionsförmåga att agera på egen hand.

Tjänsterna för invandrare stöder inte en tidig integration. De långa handläggningstiderna för ansökningar gör att klienterna är tvungna att bo på förläggningar och att i värsta fall leva utanför det finländska samhället och arbetslivet. Sysselsättningsgraden och inkomsterna för invandrare kan höjas betydligt genom en framgångsrik integrationspolitik och integrationsplanering.

- Fokus ska flyttas från korrigerande åtgärder avsedda för utslagna unga till allmänna handlednings- och stödsystem som utgör en bro mellan ungas utbildningsvägar och arbetslivsvägar och stöder dessa så som bland annat Navigatorn. För det uppsökande ungdomsarbetet utvecklas elektroniska och mobila kontaktformer
- För att unga ska kunna stödjas i att klara sig behövs lågröskeltjänster som är brett öppna och som kombinerar stöd på plats och elektroniskt stöd samt stöd från den ungas närmiljö i vardagen. Härvid behövs det även att civilsamhällsaktörer intar en roll.
- Vid övergång från barnskyddet till vuxentjänsterna behövs tjänster som ger stöd för boende, självständigt liv, livshantering och utbildning.
- Det gäller att satsa på hälsovårds-, utbildnings- och sysselsättnings-tjänsterna för invandrare i ett tidigt skede, redan på förläggningarna. Alla dessa parallella och på varandra följande åtgärder påverkar sysselsättningsgraden, tillräckligheten av arbetskraften och hållbarhetsunderskottet, som beror på ekonomiska och demografiska tryck.
- Det gäller att se till att äldre vars funktionsförmåga har försämrats kan fortsätta det självständiga livet.

Tjänster som avbrutits och servicekvalitet som sjunkit

Finländarna har fått fler friska levnadsår, men det finns exceptionellt stora hälsoskillnader mellan olika befolkningsgrupper till exempel på grund av socioekonomisk ställning, kön, härkomst och boningsort. Trots att minskningen av skillnaderna mellan olika befolkningsgrupper under lång tid har legat i hälsopolitikens centrum, har den hittills inte lyckats väl. Under coronakrisen har uppsökningen av vård minskat och en del planerade åtgärder skjutits upp. När identifieringen, kontrollen och annan behandling av sjukdomar har dragit ut på tiden eller ställts in, kan det leda till att problemen blir mer komplicerade och servicesystemet belastas.

För många har livskvaliteten sjunkit till följd av avbrottet i vårdrelationen, övergången till distansservice och avbrottet i rehabiliteringen. Dessa förändringar betonar betydelsen av lågtröskeltjänster, grupparbetsformer och öppna mötesplatser när tjänsterna öppnas igen.

De problem som personer med funktionsnedsättning haft har konkretiserats i ordnandet av tjänster för personer med funktionsnedsättning, tillgången till hjälpmedel, underhållet av hjälpmedel, avbrottet i rehabiliteringen, besöksförbudet och andra förbud till dem som använder boendeservice, tillgången till skyddsutrustning och problemen i anslutning till arbetslivet.

Svårigheterna att betala hyra på grund av coronakrisen kan öka antalet hemlösa. För närvarande är antalet drygt 4 000 personer av vilka över hälften befinner sig i huvudstadsregionen. En del stödällen för hemlösa (olika organisationers tjänster, mathjälp) och allmänna lokaler (biblioteken) har stängts och behovet av hjälp har ökat.

De flesta av de cirka 70 000 kunderna inom hemvården har minnesstörningar som förvärras samt andra sjukdomar och/eller brister i funktionsförmågan. Under coronakrisen har hjälpen från dessa kunders närstående minskat, eftersom statsmakten och kommunerna har gett dem starka rekommendationer om att undvika fysiska kontakter med andra. Den kortvariga rehabiliteringen och flera hemlevererade rehabiliteringstjänster har minskat eller upphört. Tillgången till rehabiliteringstjänster och stödet för funktionsförmågan har blivit ännu viktigare än förut.

Under coronakrisen har en del av klienterna inom missbrukarvården och missbrukar-rehabiliteringen försvunnit från tjänsterna. Dessutom kan behovet av servicehandledning och vård öka under krisen till följd av arbetslöshet och distansarbete.

- När förhållandena normaliseras, gäller det att säkerställa tillgången till basservice, socialtjänster och sektorsövergripande välfärds- och hälsovårdstjänster samt hänvisningen till tjänster.
- Tillgången till tjänster för personer med funktionsnedsättning, hjälpmedelstjänster och andra tjänster som personer med funktionsnedsättning behöver i vardagen ska säkerställas efter var och ens personliga behov och livssituation. Dessa tjänster handlar om att det dagliga livet ska löpa smidigt.
- Städer och organisationer (bland annat utan stadigvarande bostad) bör ta fram nya, snabba åtgärder för att hjälpa hemlösa. Hemlöshet är ett problem som kräver en smidig samordning av flera politikåtgärder.
- Det gäller att säkerställa tillgången till rehabiliteringstjänster för klienter inom hemvården och dessa klienters funktionsförmåga.

- När missbrukarvården och missbrukarrehabiliteringen öppnas, behöver antalet möten med individer och familjer på plats och antalet tjänster i gruppform ökas. Det gäller inte enbart att aktivt försöka nå klienter som tidigare använt tjänsterna utan även att behandla psykisk ohälsa, somatiska sjukdomar och sociala problem.
- Det gäller att säkerställa verksamhetsbetingelserna för aktörer som bedriver arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte och som tillhandahåller social rehabilitering. För att kundplaner och beslut inte ska dra ut på tiden krävs tillräckliga resurser för arbets- och näringsbyråerna.

Ökad ensamhet

Isoleringen och de minskade sociala kontakterna har påverkat livskvaliteten för alla befolkningsgrupper. Ensamhetskänslan och känslan av att bli ensam har ökat. Redan innan coronakrisen bröt ut var ensamhet eventuellt den viktigaste enskilda faktorn som orsakade illamående. Faktorn betonas om det exceptionella läget drar ut på tiden. Vid förebyggande av ensamhet behövs ett fungerande civilsamhälle och samarbete mellan olika aktörer.

Det läge som orsakats av coronakrisen har minskat möjligheterna till sociala relationer för många äldre över 70 år, grupper med särskilda behov och ensamboende personer. Även i många barnfamiljer, framför allt i enföräldersfamiljer, har stödnätverket blivit mindre och bekymren över avbrottet i de relationer som är viktiga för barnen har ökat.

De flesta av de cirka 50 000 äldre som bor på vårdhem lider av svåra minnesstörningar och är helt beroende av andras hjälp. Under coronakrisen har dessa äldre inte kunnat träffa sina närstående normalt. Samtidigt har det stöd som närstående gett i de äldres dagliga liv, bland annat hjälp med utomhusmotion, upphört och verksamheten i rehabiliteringssyfte har upphört eller minskat betydligt.

Ensamheten har ökat för många i grupper med särskilda behov i och med att flera lågtröskeltjänster har minskat eller stängts. Framför allt i vissa invandrar- och språkgrupper är ensamheten och det lilla antalet kontakter med infödda personer oroväckande.

- Personerna med funktionsnedsättning inom boendeservicen ska följa statsförvaltningens anvisningar om möten med närstående, och omotiverade besöksförbud bör inte utfärdas.
- Det gäller att säkerställa närståendes möjligheter att på ett säkert sätt träffa dem som bor på vårdhem, så att mötena vid behov kan hållas utomhus under varma årstider. Äldre bor på vårdhem i genomsnitt i två år,

vilket innebär att sommaren 2020 är den sista sommaren för många. Medan terminalvård ges gäller det att se till att anhöriga på ett säkert sätt kan närvara inför döden.

- Samarbetet mellan organisationer som arbetar med invandrargrupper och olika språkgrupper, och andra aktörer, såsom religiösa samfund, ska stödjas aktivt och verksamhetsbetingelserna för dessa organisationer och aktörer ska säkerställas.
- Öppna mötesplatser och kamratnätverk som är avsedda för familjer och som leds av professionella förebygger betydligt ensamhet och sociala risker. Deras verksamhetsbetingelser ska säkerställas under och efter krisen.

Hårdare diskriminerande attityder

Under coronakrisen har fördomarna och de negativa attityderna mot minoriteter förstärkts. Dessutom har krisen lyft fram nya slags attityder som kränker den sociala sammanhållningen och människovärdet. Attityderna är en följd av de motstridiga tolkningarna av restriktionerna såväl regionalt som mellan olika åldersgrupper.

Framför allt grupper med invandrabakgrund har rapporterat ökade diskriminerande attityder och ökad hatretorik. Därför är det särskilt viktigt att förebygga diskriminering och att främja de mänskliga rättigheterna. Den debatt som under coronakrisen förts om begränsningar av vården av personer med funktionsnedsättning har visat att ett jämlikt människovärde och en jämlik rätt till vård för alla behöver försvaras aktivt.

- Fokus ska med allvar läggas på de hårdare attityderna, och den sociala sammanhållningen ska till exempel påverkas genom mångsidig kommunikation. Det finns ett akut behov av att stärka kampen mot hatretorik.
- Stödet för integration av invandrare kräver arbete med invandrargrupper i samarbete mellan myndigheter, organisationer, religiösa samfund och andra aktörer samt påverkan på attityderna hos infödda personer.
- En bedömning av ålderseffekter vid beslutsfattandet är ett sätt att minska åldersdiskrimineringen.

Belastning av psykisk hälsa

Coronaepidemin och restriktionerna kommer att ha många varierande konsekvenser för alla vad gäller belastningen av den psykiska hälsan och behovet av åtgärder för att upprätthålla den psykiska hälsan. Behovet av mentalvårdstjänster ökar på lång sikt, eftersom antalet mötesplatser med låg tröskel, stödet och servicehandledningen har minskat under krisen. Redan under krisen medför den sociala isoleringen och minskningen av åtgärderna för att upprätthålla funktionsförmågan ångest och depression.

I den riksomfattande kristelefonen har antalet kontakter ökat med cirka 40 procent jämfört med 2019, och en nästan motsvarande ökning har också skett i e-tjänsten för unga, Sekasin. I kristelefonen har framför allt antalet kontakter i de äldsta åldersgrupperna ökat.

I kontakterna betonas bland annat den ekonomiska osäkerheten, oron för den egna hälsan och närstående samt konflikterna i familjen. Under vårens lopp har antalet som behöver mentalvårdstjänster och självmordsbeteendet ökat.

- Det behövs allmän och riktad information om hur den psykiska hälsan och förmågan kan upprätthållas och stärkas under undantagsförhållanden.
- Tillgången till krishjälp med låg tröskel ska säkerställas (bland annat den riksomfattande kristelefonen, Tukinet, gruppverksamhet). Dessutom gäller det att säkerställa mötesplatserna med låg tröskel, stödet, den materiella hjälpen och verksamhetsbetingelserna för organisationer som tillhandahåller servicehandledning.
- Det psykosociala stödet och eftervården ska säkerställas för dem som har drabbats av covid-19, för dem vars närstående har avlidit och för vårdpersonalen, bland annat kristjänster och handledda kamratstödsgrupper (kriscentraler, församlingar, FRK).
- Kontinuiteten i vårdrelationerna och tjänsterna ska också säkerställas under epidemin. Distansuppkopplingar ger inte alla ett tillräckligt stöd. Verksamhetsbetingelserna ska säkerställas för organisationer och företag som tillhandahåller social rehabilitering och arbetsverksamhet i rehabiliteringssyfte, så att rehabiliteringsklienternas funktionsförmåga och vardagsrutiner kan upprätthållas.

Tillgång till information samt digitalisering

Tillgången till information bidrog till ojämlikhet redan före coronakrisen, och utmaningarna med tillgången har betonats under epidemin. Möjligheterna att utnyttja digitaliseringen betonas också som en svaghet inom samhället under krisen.

Det är viktigt att förmedla rätt information på var och ens modersmål. Detta är särskilt viktigt för invandrarsamhällena. Det är fråga om restriktioner för att förebygga spridning av coronaepidemin, kulturella tillvägagångssätt, hygienbestämmelser och eventuella stödtjänster.

I samhället finns flera grupper som behöver handledning i att använda e-tjänster och motsvarande. Alla har inte tillgång till en sådan utrustning som behövs för att använda

e-tjänster. Stängningen av biblioteken avslöjade till exempel att biblioteken hade varit den enda möjligheten för många att använda e-tjänster.

- All information om coronaviruset ska vara tillgänglig via flera kanaler. Dessutom ska all information som enbart har indirekt samband med denna undantagssituation vara tillgänglig för alla. Detta kräver information på var och ens modersmål.
- För att informationen ska nå ut till invandrare är det relevant att stärka diskussionerna, dialogerna och de konfidentiella relationerna med invandrarsamhällena och att söka lösningar i samarbete med invandrare. Kontakterna med företrädare, föreningar och religiösa ledare för de olika invandrarsamhällena är mycket viktiga.
- Vid sidan av tillgänglig e-information bör det tillhandahållas flera andra alternativ, såsom information på teckenspråk respektive lättläst språk. Synskadade ska ha tillgång till material som punktskrift och inspelningar.
- Tillgången till e-tjänster ska säkerställas genom ställen där e-tjänster kan användas avgiftsfritt och genom stöd för användningen.

Överskudsättning

Plötsliga och oförväntade förändringar som orsakas av exceptionella förhållanden som coronapandemin medför avbrott i enskilda personers inkomster. En plötslig obalans mellan utgifter och inkomster medför en risk för överskudsättning. De skuldproblem som uppstod under depressionen på 1990-talet kastar en lång skugga som fortfarande ligger över många personers liv. Det finns många som stöder sig på konsumtionskrediter som är snabbt tillgängliga. För låginkomsttagare är konsumtionskrediterna utan säkerhet för dyra och räntetaket underlättar inte läget för denna kundgrupp.

Att lösa problem genom nuvarande skuldsaneringsförfaranden är en för långsam process. Våren 2020 inleddes en reform av skuldsaneringslagstiftningen enligt regeringsprogrammet. Coronakrisen förutsätter snabba åtgärder för att genomföra reformen och för att skapa nya slags skuldsaneringsförfaranden.

- Nu är det viktigt att utveckla den sociala kreditgivningen till ett kreditalternativ för låginkomsttagare.
- Det mest brådskande är att påverka kommunernas och sjukvårdsdistriktens riktlinjer för klientavgifter, att söka metoder för att tillhandahålla buffertar för hyresskulder i familjer som drabbats av arbetslöshet och att i stor utsträckning förmedla information om rättshjälpsbyråernas ekonomi- och skuldrådgivning.
- Den pågående reformen av skuldsaneringslagstiftningen bör påskyndas så att den tillgodoser behoven i både företag och hushåll.

Knapp utkomst

I personer som befinner sig i svag ställning på marknaden inräknas i regel de som först förlorar sina jobb. Arbetslöshet leder till problem med utkomsten. Utkomsten för just arbetslösa försvårades till exempel i finanskrisen som bröt ut 2008. Under fattigdomsgränsen faller även andra som lever genom sociala inkomstöverföringar. I flera sammanhang har uppmärksamhet fästs vid den låga nivån på grundtrygghetsförmånerna.

Till de mest utsatta personerna hör de som under lång tid enbart har fått en grundtrygghetsförmån och de som under hela sitt liv till exempel lever på en folkpension. Deras liv belastas inte enbart av de otillräckliga förmånerna utan även av byråkratin i ansökningsprocesserna. Inkomstpaketet för personer som lever på grundtrygghet består av flera överlappande grundtrygghetsförmåner, och det krävs en svårbegriplig förmånsbyråkrati för att samordna förmånerna.

I början av 2017 överfördes utbetalningen av grundläggande utkomststöd från kommunerna till FPA. Reformen har avslöjat flera problem. Överföringen av uppgifterna från kommunerna till FPA och tvärtom i syfte att bevilja kompletterande utkomststöd har inte fungerat på ett ändamålsenligt sätt. Det har förekommit avbrott och för långa dröjsmål med utbetalningen.

- Den övergångsperiod som beror på arbetslöshet kan korrigeras genom sociala inkomstöverföringar. En lämplig nivå på pensionsskyddet och andra inkomstöverföringar är en metod för att minska den långvariga fattigdomen bland äldre personer. För att den långvariga fattigdomen bland den aktiva befolkningen ska kunna minska, behövs det inte enbart inkomstöverföringar utan även integrerade social-, hälso- och utbildningstjänster som hjälper till att sätta stopp för fattigdom och som förebygger att individer drabbas av fattigdom igen.
- För att förmånsprocessen ska kunna påskyndas och göras smidigare, bör förmånshandläggarna på FPA ha större beslutanderätt i sådana mindre ansökningar om kompletterande utkomststöd som nu har överförts till kommunerna för avgörande. Tjänsterna ska ordnas så att klienterna får lämplig hjälp de behöver i rätt tid oberoende av vem som tillhandahåller tjänsten (så kallad one-stop-shop).

10 Välfärdspolitiken som föremål för utvärdering

Välmående individer är en förutsättning för en fungerande ekonomi, och ekonomin hjälper individer att må bra. En välfärdsekonomi som utgår från ömsesidighet mellan välfärd och ekonomi syftar till en långsiktig hållbarhet och samhällets stabilitet.

Individernas välfärd och miljöhälsan möjliggör en hållbar ekonomi och en ekonomisk tillväxt. Investeringar i individers välfärd och miljöhälsa är samtidigt investeringar i ekonomin. Syftet med regeringsprogrammet för Sanna Marins regering är ett socialt, ekonomiskt och ekologiskt hållbart samhälle. Strategin för välfärdsekonomi integrerar en social hållbarhet, en ekonomisk hållbarhet och en ekologisk hållbarhet så att de stöder varandra och stärker samarbetet mellan förvaltningsområdena. I praktiken innebär det att beslut om möjligt fattas utifrån förhandskonsekvensbedömningar och så att de åtgärder som ska vidtas och konsekvenserna ökar individers välfärd och miljöhälsan samt därigenom en hållbar ekonomisk återhämtning. Det långsiktiga målet är en befolkning som har god arbetsförmåga och funktionsförmåga och som har färre svåra sjukdomar och problem som orsakar stora kostnader för den offentliga ekonomin. Dessutom påskyndar välfärdsekonomi som strategi genomförandet av FN:s mål för hållbar utveckling (bland annat målen 1, 3, 5, 8 och 10).

Efter krisen återgår vi inte nödvändigtvis till det så kallade normala läget. Vi kommer även framöver att ha finansiella kriser och hälsokriser. Beredskapen för kommande kriser förutsätter en starkare välfärd och en bättre anpassningsförmåga i vårt samhälle för att vi ska kunna klara av kriserna snabbare och med mindre skador. Välfärdsekonomi sätter individer och deras välfärd i politikens och beslutsfattandets centrum. Det är fråga om en direkt budgetering av statsmedlen och om en bedömning och prioritering av olika åtgärder och deras konsekvenser.

Politik som främjar välfärd stöder också en hållbar ekonomisk utveckling. Genom att satsa på utbildningen kan vi få kompetent arbetskraft för arbetsmarknaden och förlänga arbetskarriärerna. Produktiviteten och sysselsättningsgraden är högst i länder där arbetskraftens utbildningsnivå är hög. När vi förbättrar arbetsförhållandena och satsar på arbetshälsan kan vi minska kostnaderna för förlorad arbetsinsats. I detta avseende har Finland flera områden som ska förbättras, eftersom antalet arbetsförmögna respektive utslagna som är utelämnade från arbetsmarknaden är stort. Genom kommunernas mångsidiga verksamhet som främjar välfärd och hälsa och genom en omfattande tillgång till hälso- och sjukvårdstjänster kan vi förbättra individers välfärd och funktionsförmåga i individernas samtliga roller, även i arbetslivet.

En ökning av välfärden är särskilt viktig i ett åldrande samhälle som i Finland. Vi vet att servicebehovet ökar när befolkningen åldras. Å andra sidan kan behovet påverkas genom att främja funktionsförmågan hos invånare i alla åldrar. En klok utveckling av tjänsterna, framför allt genom att utnyttja digitaliseringen och genom att förebygga hälsoproblem, kan minska de offentliga hälsoutgifterna och skapa också nya marknader.

Jämställdheten mellan könen ska beaktas som en del av en hållbar ekonomisk politik, vilket främjar en social och ekonomisk rättvisa och utnyttjande av hela befolkningens potential som en ekonomisk tillväxtfaktor. Utifrån internationella undersökningar främjar jämställdheten mellan könen och sysselsättningen för kvinnor en rättvis ekonomisk tillväxt.

Modell för styrning av välfärdsekonomin

Samhället kan styras i en riktning där beslut fattas med stark hänsyn till effekterna för välfärdsekonomin. Framöver gäller det att avgöra med vilka styrmetoder samhället ska styras mot detta mål. Styrmodellen fastställer vad som ska styras för att målet och agendan för välfärdsekonomin främjas i samhället. När en styrmodell tas fram, gäller det att först i samarbete mellan olika berörda parter skapa ett samförstånd om vilka de relevanta målen är i välfärdsekonomin och att skapa en referensram för modellering och uppföljning av välfärdsekonomin.

De senaste årtiondena har omvärlden för den offentliga förvaltningen blivit mer komplicerad, och coronakrisen är eventuellt det tydligaste exemplet på denna förändring. Problemlösningen är fördelad på olika förvaltningsområden och ofta finns det ingen rätt lösning på problemen eller en lösning saknas helt. Den offentliga förvaltningen kan inte ensam lösa alla problem, utan det behövs andra samhällsaktörer för att bygga och upprätthålla välfärdsstaten. Olika nätverk som är relevanta för att samhället ska kunna fungera skapas också självstyrt utan stöd från den offentliga förvaltningen. I modellen för styrning av välfärdsekonomin är det viktigt att skapa förutsättningar för kommunikation mellan olika aktörer och nätverk. När modellen utvecklas, gäller det att se till att medborgare, civilsamhället och den privata sektorn tas med i utvecklingen och upprätthållandet av modellen på relevanta ställen till exempel genom olika dialoger. Utmaningen är dock att få alla aktörer att agera i samma riktning för att de gemensamma målen ska uppnås. Detta kräver en god samordning och ledning, en intensiv dialog och en tydlig avgränsning av ansvarsområdena.

OECD har länge arbetat för att ta fram en referensram för välfärd. Den bakomliggande tanken för modellen är att vi också ska analysera annan utveckling än enbart utvecklingen av det ekonomiska systemet för att kunna förstå hur befolkningens och

de privata hushållens välfärd utvecklas. I OECD:s referensram (OECD Well-being Framework) indelas välfärdsfaktorerna i nuvarande välfärdsfaktorer och framtida välfärdsfaktorer. Modellen har använts som underlag för flera andra länders och organisationers referensramar för välfärd.

Island, Nya Zeeland, Skottland och Wales, vilka hör till det globala nätverket Wellbeing Economy Governments (WEGo), har egna modeller för en referensram för välfärd. Underlaget för dessa modeller är OECD:s modell eller så har landet tagit fram modellen i nära samarbete med OECD. Flera WEGo-länder har redan gjort stora framsteg i utvecklingen och införandet av välfärdsindikatorer. Sedan finanskrisen 2008 har flera WEGo-länder utvecklat referensramar för välfärdsekonomi och utnyttjar nu ramar för att kunna åtgärda coronakrisen och återställa läget. Krisen bedöms ha långvariga konsekvenser, som dock kan avhjälpas genom olika referensramar för välfärdsekonomi. Vi kan lära av och utnyttja olika referensramar och indikatorer vid utveckling av en nationell modell för Finland. Den nationella modellen bör uppmuntra till att fundera på politikåtgärder med tanke på olika delområden inom välfärden och till att beakta åtgärdernas långvariga konsekvenser.

- Det gäller att utveckla en nationell modell för en övergripande bedömning av välfärden i Finland.

Metod för att följa upp välfärden

När målen för välfärdsekonomin har satts upp, gäller det att besluta hur politikåtgärdernas konsekvenser för välfärden i praktiken enligt modellen ska utvärderas på förhand och i efterhand. Det gäller att för Finland skapa en permanent uppföljningsmetod som beskriver välfärdens nivå och utveckling både under en kort period och under en lång period. Som stöd för beslutsfattandet behövs aktuell information om välfärden. Ett informationsunderlag kan tas fram genom att utnyttja både befintliga och nya datainsamlingsmetoder som utgår från digital information. Målet är att informationen också ska kunna analyseras efter kön och med tanke på ålder, jämlikhetskonsekvenser och minskning av ojämlikheten. Vid granskningen av ojämlikheten ska uppmärksamhet ägnas åt den sociala utsatthet som ökar till följd av samverkan av olika bakgrundsfaktorer samt åt regionala skillnader i välfärden. Institutet för hälsa och välfärd tar fram regional information om utvecklingen av välfärden och hälsan. Dessutom har kommunerna en lagstadgad skyldighet att göra förhandsbedömningar vid beslut. Informationsunderlaget beaktas och införs på ett systematiskt sätt vid beslut som påverkar välfärden och miljöns tillstånd.

Motsvarande indikatorer har till exempel införts på Island (Nordic Welfare Indicator System, NOVI). I anslutning till finanskrisen 2009 tog Island fram en så kallad välfärdsvakt. Syftet med välfärdsvakten var att samla in information om krisens konsekvenser för enskilda personer och särskilt för utsatta grupper. Speciell uppmärksamhet ägnades åt krisens sociala konsekvenser. Information och synpunkter på samhällets tillstånd samlades in från olika samhällsaktörer, såsom skolvärlden, fackorganisationer, forskare och civilsamhällesorganisationer. Välfärden hjälper även till att förstå hur vi kan förbereda oss för framtida kriser, framför allt med tanke på utsatta grupper i samhället.

Bedömningen av köns- och jämlikhetskonsekvenserna bör beaktas i stor utsträckning inom samhällspolitiken. Den kris som har orsakats av coronapandemin betonar hur viktigt det är att utveckla en jämställdhetsmedveten budgetering.

- Det gäller att före 2022 för Finland skapa en permanent uppföljningsmetod som beskriver välfärdens nivå och utveckling både under en kort period och under en lång period. Detta kräver konkreta åtgärder.
- Ett förslag är att Statistikcentralen i egenskap av en ansvarig organisation ska ta fram indikatorer som ger information om välfärden systematiskt, regelbundet och i realtid som stöd för beslutsfattandet.

Rådet för utvärdering av välfärdspolitiken

Under våren 2020 bereddes ett utkast till ett principbeslut, Främjande av hälsa, välfärd och säkerhet 2030. Utkastet är en viktig signal om ett politiskt åtagande om att minska ojämlikheten vid hälsa och välfärd och om att främja tanken om välfärdsekonomi i samarbete mellan olika förvaltningsområden. När genomförandet av beslutet inleds, gäller det att se till att djupare forskningsbaserade analyser av målen och metoderna för välfärdspolitiken och av välfärdspolitikens konsekvenser för olika befolkningsgrupper också görs som stöd för beslutsfattandet utöver uppföljningen genom välfärdsindikatorer.

Rådet för utvärdering av den ekonomiska politiken, som inrättades 2014 och som består av medlemmar som har föreslagits av forskarsamhället själv, har i sina årliga rapporter kommit med nyttiga perspektiv på den ekonomipolitiska diskussionen och beredningen. På samma sätt som den ekonomiska politiken förtjänar välfärdspolitiken också ett oberoende utvärderingsorgan. Organets uppgifter ska kunna vara att samla in och analysera information som har tagits fram av Institutet för hälsa och välfärd och andra relevanta forskningsinstitut, att förutse samhällsliga förändringar som påverkar välfärden, att katalysera diskussionen om sådana förändringar och att enligt fastställda kriterier utvärdera samhällspolitiska åtgärder ur ett brett välfärdsperspektiv. Or-

ganet ska också kunna vara ett utmärkt sätt att främja förankring av den tanke om välfärdsekonomi som Finland lanserade under sitt EU-ordförandeskap. Dessutom bör ett permanent beredningsorgan inrättas för rådet.

- Ett oberoende råd för utvärdering av välfärdspolitiken ska inrättas och rådet ska förses med tillräckliga beredningsresurser.

11 Till slut

Coronaviruspandemin har avslöjat de starka sidorna av samhället i Finland, ett bärande etos, en universell välfärdspolitisk tradition, starka strukturer och institutioner samt ett aktivt och fungerande civilsamhälle.

Samtidigt har pandemin synliggjort sociala och andra skiljelinjer som har varit osynliga i välfärdssamhället samt svagheter i välfärden och jämställdheten. Själva pandemin och de åtgärder som har krävts för att bekämpa pandemin har haft omfattande konsekvenser för enskilda individers hälsa, utkomst och övriga välfärd samt för hur samhällsstrukturerna och servicesystemen fungerar. En del av konsekvenserna framkommer först efter en längre tid. Konsekvenserna drabbar kraftigast dem som redan befinner sig i en svag situation.

Läget kräver både omedelbara och långsiktiga åtgärder för att förutsättningarna för välfärd och jämställdhet ska kunna bevaras. En övergripande välfärd för alla befolkningsgrupper är avgörande med tanke på samhällets sociala och ekonomiska hållbarhet. Alla gynnas av att jämställdheten, välfärden och förtroendet bevaras.

Nu befinner vi oss i en ny samhällelig situation. Det har ännu inte framkommit på vilket sätt pandemin ändrar samhället, vilka pandemins globala konsekvenser kommer att vara och hur bestående förändringarna blir. Därför är det nu lämplig tid att skapa välfungerande kriterier, en regelbunden informationsproduktion och en permanent utvärderingsstruktur för bedömning av konsekvenserna av politikåtgärderna för välfärden och jämställdheten.

För att läget på grund av pandemin och åtgärderna för att bekämpa pandemin ska kunna återställas krävs stora ekonomiska, sociala och mänskliga resurser i samhället. Belastningen ökar i och med att läget drar ut på tiden. De begränsade resurserna ska beaktas när återställandet och dess längd utvärderas.

Mest avgörande är det att bördan fördelar sig rättvis och även anses vara rättvis av dem vars egna resurser inte räcker till.

Material som använts i rapporten

Alanen K., Juvonen U., Tolkkinen L. (2020). Näkövammaisten liiton kysely koronaepidemian vaikutuksista näkövammaisten henkilöiden arkeen. Rapport om svaren på enkäten. Text som inte har publicerats.

Diamond, J. (2019). Upheaval: How nations cope with crisis and change. London: Penguin Books.

Europeiska unionens råd (2019). Rådets slutsatser om välfärdsekonomi. Lägesrapport 24.10.2019. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-13432-2019-INIT/sv/pdf>

Finlands FN-förbund (2017). Mål för hållbar utveckling (Agenda 2030). Somero: Sältekarin kirjapaino Oy.

Folkpensionsanstalten (2020). Förmånsansökningar till FPA. Inhämtades 10.5.2020 på <https://kelaresearchandanalytics.github.io/koronamittarit/etuushakemukset.html>

Handikappforum rf (2020). Rapport 31.3.2020. Vammaisten ihmisten oikeudet ja niiden toteutuminen koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa. https://vammaisfoorumi.fi/wp-content/uploads/2020/04/vammaisten_oikeudet_STM_310320.pdf

Handikappforum rf (2020). Rapport från uppföljningsmötet 15.5.2020. Vammaisten ihmisten oikeudet ja niiden toteutuminen koronaviruksen aiheuttamassa poikkeustilanteessa. http://vammaisfoorumi.fi/wp-content/uploads/2020/05/vammaisten_oikeudet_STM_seurantapalaveri_150520-1.docx

Helsinki Graduate School of Economics (Helsinki GSE) (2020). Kela-etuuksiin kohdistuva paine koronakriisissä. Rapport 7.5.2020. <https://www.helsinkigse.fi/corona/kela-etuuksiin-kohdistuva-paine-koronakriisissa/>

Institutet för hälsa och välfärd (2020). Koronaepidemian vaikutukset hyvinvointiin, palveluihin ja talouteen. Inhämtades 20.5.2020 från <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/ajankohtaista/koronan-vaikutukset-yhteiskuntaan-ja-palveluihin>

Institutet för hälsa och välfärd (2019). Portalen Terveystemme.fi. Resultat av undersökningen FinTerveys 2017. <http://www.terveystemme.fi/finterveys/tulokset/index.html>

Kangas O. & Kallioma-Puha L. (2020). ESPN Thematic Report on Access to essential services for low-income people – Finland. Brussels: European Commission.

Kiander J. (2001). 1990-luvun talouskriisi. Suomen akatemian tutkimusohjelma: Laman opetukset. Suomen 1990-luvun kriisin syyt ja seuraukset. VATT:s publikation 27:5. Helsingfors: Statens ekonomiska forskningscentral.

Koponen P., Borodulin K., Lundqvist A., Sääksjärvi K., Koskinen S. (red.) (2018). Hälsa, funktionsförmåga och välfärd i Finland. Undersökningen FinHälsa 2017. Rapport 4/2018. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.

Kuusimäki J. (2020). Diakonia ja koronakriisi – tilannekuva. Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Text som inte har publicerats.

Mentalhälsopoolen (2020). Åtgärdsförslag till de arbetsgrupp som leds av Martti Heitemäki: stärkande av psykisk hälsa i exit- och återuppbyggnadsarbetet efter coronakrisen. Text som inte har publicerats.

MIELI Psykisk hälsa i Finland rf (2020). Koronaepidemian mielenterveysvaikutukset ja ehdotuksia jatkotoimista. Text som inte har publicerats.

Nelson K. (2019). Evaluation of the Nordic Welfare Indicator System (NOVI).

Nyman H., Jónsdóttir S., Blöndal L., Etwil P., Helgeson T., Rønning E., Tanninen T. A. (2016). A Nordic Welfare Indicator System (NOVI) - Report for the Nordic Council of Ministers. Reykjavík: Ministry of Welfare.

OECD (2020). Combatting COVID-19's effect on children. <http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/combating-covid-19-s-effect-on-children-2e1f3b2f/>

OECD (2020). Measuring Well-being and Progress: Well-being Research. <https://www.oecd.org/statistics/measuring-well-being-and-progress.htm>

Olafsson S., Daly M., Kangas O., Palme J. (red.) (2019). Welfare and the Great Recession: a Comparative Study. Oxford: Oxford University Press.

Rissanen P., Parhiala K., Kestilä L., Härmä V., Honkatukia J., Jormanainen V. (2020). COVID 19-epidemins effekter på befolkningens servicebehov, servicesystemet och landets ekonomi - snabb konsekvensbedömning. Rapport 8/2020. Helsingfors: Institutet för hälsa och välfärd.

Saari J. (2020). En promemoria som begärts för den utredningsarbetsgrupp som leds av Vesa Vihriälä. Statsrådets publikationer 2020:13, Bilaga 9. Helsingfors: Statsrådet.

Saari J. (2019). Hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa. Rapport av utredaren i Toimi-projektet. <https://vnk.fi/documents/10616/5698452/Selvityshenkil%C3%B6+Juho+Saaren+raportti+30.1.2019+++Hyvinvointivaltio+eriarvoistuneessa+yhteiskunnassa>

Salomäki, H. (2020). Seurakunnat ja koronakriisi. Raportti kirkon työntekijöille ja luottamushenkilöille tehdystä kyselystä 13.5.2020. Kyrkans forskningscentral. <https://evl.fi/documents/1327140/50112189/Raportti+Seurakunnat+ja+koronakriisi+2020.pdf/47890258-b5a5-8baa-9e54-14d734b707e7?t=1589796873571>

Salomäki, H. (2020). Suomalaisten henkinen kriisinkestävyys. Huolenaiheet ja turvallisuutta tuovat tekijät koronakriisissä. Rapport 8.4.2020. Kyrkans forskningscentral. https://evl.fi/documents/1327140/50112189/Raportti_Suomalaistenhenkinenkriisinkest%C3%A4vyys_VerkoSaavutettava.pdf/454e8e5b-33b0-109a-b039-1155b9844d04?t=1588071335739

Samarbetsgruppen för övergångsarbetsmarknadsaktörer (2020). Kannanotto työllistymisessään tukea tarvitsevien tilanteesta. Työllistymisessään tukea tarvitsevat jäämässä ilman palveluja – tukipakettia tarvitaan kolmannen sektorin palveluntuottajille. <http://www.valityomarkkinat.fi/media/esitteet-ja-raportit/kannanotto-tyollistymisessaan-tukea-tarvitsevien-tilanteesta.pdf>

Social- och hälsovårdsministeriet (2020). Ett utlåtande från arbetsgruppen Välfärdsekonomi 4.5.2020. Förslag och synpunkter från SHM:s arbetsgrupp Välfärdsekonomi som stöd för beredningen av strategin för åtgärder efter krisen samt i anslutning till både kortvariga och långvariga åtgärder. Text som inte har publicerats.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveystyö ry – SOSTE Finlands social och hälsa rf (2020). Förhandsfrågorna för samrådet med Hetemäkis exit- och återuppbyggnadsarbetsgrupp 12.5.2020. Text som inte har publicerats.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveystyö ry – SOSTE Finlands social och hälsa rf (2020). SOSTE:s medlemsenkät om coronavirusets konsekvenser. Konsekvenser för organisationernas målgrupper. PowerPoint-presentation som inte har publicerats.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveystyö ry – SOSTE Finlands social och hälsa rf (2020). SOSTE:s samtal till medlemmarna i syfte att fördjupa lägesbilden över coronaviruset. Sammanfattning som inte har publicerats.

SOSTE Suomen sosiaali ja terveystyö – SOSTE Finlands social och hälsa rf (2020). Synpunkter från SOSTE-edunvaltiokomitea på de mest utsatta grupperna. Text som inte har publicerats.

Statsrådets kansli (2018). Slutrapport från arbetsgruppen som behandlat ojämlikhet. Statsrådets kanslis publikationsserie 1/2018. Helsingfors: Statsrådets kansli.

Tuomala, M. (2019). Markkina, valtio & eriarvoisuus. Tammerfors: Vastapaino.

Undervisnings- och kulturministeriet (2020). Rapport 3.4.2020. Forskarnas synpunkter om coronaepidemins konsekvenser och nödvändiga åtgärder. <https://minedu.fi/documents/1410845/4996910/Tutkijoiden+n%C3%A4kemyksi%C3%A4+koronaepidemian+vaikutuksista+ja+tarvittavista+toimenpiteistä%C3%A4/c2128ade-43e4-03ac-6037-aa7b02877493/Tutkijoiden+n%C3%A4kemyksi%C3%A4+koronaepidemian+vaikutuksista+ja+tarvittavista+toimenpiteistä%C3%A4.pdf>

Varjonen S., Kangas O., Niemelä M. (2019). Partisanship, continuity, and change: Politics in Finnish unemployment benefit reforms 1985–2016. *Social Policy & Administration*, 54(1), 119–133. doi: 10.1111/spol.12526.

Vihriälä V., Holmström B., Korkman S., Uusitalo R., (2020). Finanspolitiska strategin under coronakrisen. *Statsrådets publikationer 2020:13*. Helsingfors: Statsrådet.

Väljörvi J. (red.) (2019). Förutsättningar för uppväxt, lärande och delaktighet för alla. Forskarnas observationer och rekommendationer för främjandet av möjligheterna till mångsidig utveckling, hälsa och deltagande bland barn och unga. *Statsrådets publikationer 2019:7*. Helsingfors: Statsrådet.

Äldreinstitutet (2020). Koronapandemian vaikutus iäkkäiden hyvinvointiin – erfarenheter från programmen Elämänoto och Voimaa vanhuuteen och från projektet Yhdessä kotikulmilla (Äldreinstitutet). Text som inte har publicerats.

SNELLMANSGATAN 1 A, HELSINGFORS
PB 23, 00023 STATSRÅDET
valtioneuvosto.fi/sv/
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-287-903-5 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF